

Nr 113

Kungl. Majts proposition med förslag till lag om internationella rättsförhållanden rörande adoption, m. m.; given Stockholms slott den 16 april 1971.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslå riksdagen att bifalla de förslag om vars avlåtande till riksdagen föredraganden hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

BERTIL

CARL LIDBOM

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram förslag till ny lagstiftning om internationella rättsförhållanden rörande adoption. Det väsentliga syftet med förslaget är att undanröja vissa svårigheter som nuvarande lagstiftning medför särskilt vid adoption av utländska barn och att i övrigt åstadkomma en tidsenlig lagstiftning om internationella rättsförhållanden rörande adoption.

Svensk domstol skall enligt förslaget pröva ansökan om adoption, om adoptanten eller adoptanterna har svenskt medborgarskap eller har hemvist i Sverige eller i annat fall om Kungl. Maj:t medgett det. Liksom hittills skall svensk domstol tillämpa svensk lag vid prövning av ansökan om adoption, även om anknytning finns till utlandet. Domstolen skall också ta viss hänsyn till lagen i främmande stat till vilken barnet eller sökanden har anknytning. Det uppställs inte som nu något absolut krav på att adoptionen blir giltig i främmande stat där adoptanten eller adoptivbarnet är medborgare, men adoption skall kunna vägras, om avsevärd olägenhet kan uppstå för barnet på grund av att adoptionen inte blir gällande i den främmande staten.

Den föreslagna lagen innehåller också bestämmelser om när adoptioner som har gjorts utomlands blir giltiga här i landet. Huvudregeln är att en adoption som skett i främmande stat där adoptanten eller adoptanterna var medborgare eller hade hemvist skall gälla här i landet. I andra fall kan Kungl. Maj:t godkänna adoption som har skett utomlands. När adoptivbarnet var svensk medborgare eller hade hemvist här, krävs Kungl. Maj:ts godkännande även om adoptanterna var medborgare eller hade hemvist i adoptionslandet.

Lagförslaget reglerar också vissa frågor om rättsverkningar av adoption i internationella förhållanden. När närmare anknytning finns till Sverige men också i en del andra fall behandlas adoptivbarnet som adoptantens eget barn, även om adoptionen har skett utomlands.

Den nya lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 januari 1972.

1 Förslag till

Lag om internationella rättsförhållanden rörande adoption

Härigenom förordnas som följer.

1 § Ansökan om adoption upptages av svensk domstol, om den eller de sökande har svenskt medborgarskap eller har hemvist här i riket eller om Konungen medgivit att ansökningen prövas.

2 § Ansökan om adoption prövas enligt svensk lag.

Avser ansökningen barn under aderton år, skall särskilt beaktas, huruvida sökande eller barnet genom medborgarskap eller hemvist eller på annat sätt har anknytning till främmande stat och det skulle medföra avsevärd olägenhet för barnet, om adoptionen ej blir gällande där.

3 § Beslut om adoption som meddelats i främmande stat gäller här i riket, om den eller de sökande var medborgare eller hade hemvist i den främmande staten när beslutet meddelades samt, i fall då adoptivbarnet var svensk medborgare eller hade hemvist i Sverige, adoptionen godkänts av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer kan även i annat fall förordna, att ett utomlands meddelat beslut om adoption skall gälla här i riket.

4 § När beslut om adoption som meddelats i främmande stat skall gälla här i riket, anses adoptivbarnet som adoptantens barn i äktenskap i fråga om vårdnad, förmynderskap och underhåll.

I fråga om arvsrätt i adoptivförhållanden gäller vad som i allmänhet är föreskrivet om tillämplig lag beträffande rätten till arv, oavsett vilken lag som tillämpats vid adoptionen. Har denna ägt rum här i riket, anses dock adoptivbarnet alltid som adoptantens barn i äktenskap.

I fall då adoptivbarn ej har arvsrätt efter adoptanten kan efter vad som finnes skäligt bestämmas att bidrag till barnets underhåll skall utgå av behållningen i adoptantens dödsbo.

5 § Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer kan meddela föreskrifter om den utredning som skall äga rum i ärende som avses i denna lag.

6 § Beslut om adoption som meddelats i främmande stat får ej tilläggas giltighet i Sverige, om detta skulle vara uppenbart oförenligt med grunderna för rättsordningen här i riket.

7 § I den mån det påkallas till uppfyllande av Sveriges förpliktelser enligt avtal med främmande stat kan Konungen meddela föreskrifter som avviker från bestämmelserna i denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Beslut om adoption, som meddelats i främmande stat och vid ikraftträdandet var gällande här i riket, gäller alltjämt.

I fråga om rätt till arv i adoptivförhållande är lagen ej tillämplig, om arvlåtaren avlidit före ikraftträdandet.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1904: 26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1904: 26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption,¹

dels att 6 kap. skall upphöra att gälla,

dels att lagens rubrik och 7 kap. 5 § skall ha nedan angivna lydelse.

Lag om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap²

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.

5 §³

Konungen äger, efter avtal med Danmark, Finland, Island och Norge eller med en eller flera av dessa stater, stadga avvikelser från de i denna lag givna bestämmelser om internationella rättsförhållanden rörande äktenskaps ingående, återgång av äktenskap, äktenskapsskillnad, hemskillnad, förmynderskap för underåriga och omyndigförklarade så ock i övrigt meddela föreskrifter i dessa hänseenden *samt beträffande internationella rättsförhållanden rörande adoption.*

Konungen äger, efter avtal med Danmark, Finland, Island och Norge eller med en eller flera av dessa stater, stadga avvikelser från de i denna lag givna bestämmelser om internationella rättsförhållanden rörande äktenskaps ingående, återgång av äktenskap, äktenskapsskillnad, hemskillnad, förmynderskap för underåriga och omyndigförklarade så ock i övrigt meddela föreskrifter i dessa hänseenden.

Efter avtal med annan stat än nu är sagt äger Konungen, med avseende å undersåtar i fördragsslutande stat, stadga avvikelser från de i 4 och 5 kap. meddelade bestämmelserna.

Skall, enligt de i viss främmande stat gällande allmänna reglerna om internationella rättsförhållanden, lagen i den stat, där hemvistet är, äga tillämpning med avseende å omyndighetsförklaring och anordnande av förmynderskap för underårig och omyndigförklarad, äger ock Konungen förordna beträffande undersåtar i den staten, vilka hava hemvist här i riket, att omyndighetsförklaring må ske och förmynderskap anordnas enligt svensk lag, samt i fråga om svenska undersåtar, vilka hava hemvist i den främmande staten, att omyndighetsförklaring må ske och förmynderskap anordnas i den främmande staten.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

¹ Senaste lydelse av 6 kap. 1949: 384.

² Senaste lydelse 1949: 384.

³ Senaste lydelse 1969: 721.

Utdrag av protokollet över justitieärenden, hållet inför Hans Maj:ts Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 26 mars 1971.

Närvarande: statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, HOLMQVIST, ASP-LING, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GEIJER, MYRDAL, WICKMAN, MOBERG, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON, FELDT.

Statsrådet Lidbom anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om lagstiftning angående *internationell adoptionsrätt* och anför.

1. Inledning

Lagen (1904: 26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption innehåller i 6 kap. vissa bestämmelser om adoption. Vid sidan härav finns för internordiska förhållanden särskilda regler om internationellrättsliga förhållanden rörande adoption i en konvention som ingåtts den 6 februari 1931 mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige och som innehåller internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap (SÖ 1931: 19). Dessa bestämmelser finns för svensk rätts vidkommande intagna i förordningen (1931: 429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap.

Inom Haagkonferensen för internationell privaträtt, av vilken Sverige är medlem, har avslutats en den 15 november 1965 dagtecknad konvention om behörig myndighet, tillämplig lag och erkännande av beslut rörande adoption. Konventionen har ännu inte trätt i kraft. Den har ratificerats endast av Österrike och har ytterligare undertecknats av Schweiz och Storbritannien.

Med stöd av Kungl. Maj:ts beslut den 30 juni 1965 tillkallades en sakkunnig för att verkställa översyn av den internationellrättsliga regleringen rörande adoption. Uppdraget omfattade dock inte de särskilda internordiska bestämmelserna på området. Den sakkunnige¹ avgav den 31 mars 1969 betänkandet (SOU 1969: 11) Internationell adoptionsrätt.

¹ Ordföranden i lagberedningen f. d. justitierådet Gösta Walin.

Betänkandet innehåller bl. a. förslag till en ny lag om internationell-rättsliga förhållanden rörande adoption. Förslaget torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av Svea hovrätt, som bifogat yttrande från Stockholms tingsrätt, av hovrätten över Skåne och Blekinge, socialstyrelsen, centrala folkbokförings- och upp-bördsnämnden (CFU), familjelagssakkunniga, Stockholms stads barnavårdsnämnd, styrelsen för socialförvaltningen i Göteborg och barnavårdsnämnden i Göteborg, Malmö stads barnavårdsnämnd, föreningen Sveriges häradshövdingar och stadsdomare (domareföreningen), Sveriges advokatsamfund, föreningen Sveriges rättshjälpsjurister, föreningen Adoptionscentrum och Utlandssvenskarnas förening.

Genom lagen (1970: 840) om ändring i föräldrabalken upphävdes förut gällande bestämmelser om möjlighet att häva adoption. Till grund för den nya lagstiftningen, som i denna del trädde i kraft den 1 januari 1971, låg en inom justitiedepartementet den 13 april 1970 upprättad promemoria med förslag till ändringar i adoptionslagstiftningen (Ds Ju 1970: 5). I bilaga till promemorian redovisades vissa av förslaget till ändring i den materiella adoptionslagstiftningen föranledda överväganden rörande internationellrättsliga frågor om hävande av adoptivförhållande.

Samtliga remissinstanser som yttrat sig över betänkandet har varit i tillfälle att yttra sig även över promemorian.

2. Gällande ordning m. m.

2.1 1904 års lag

1904 års lag om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption innehåller inte någon regel om svensk domstols behörighet i internationella adoptionsförhållanden. Enligt fast praxis anses emellertid svensk domstol behörig att pröva ansökan om adoption när den eller de sökande har svenskt medborgarskap eller har hemvist i Sverige. Även i vissa andra fall med internationell anknytning har adoptionsansökan ansetts kunna prövas av svensk domstol (jfr betänkandet s. 27).

Vad gäller frågan om tillämplig lag vid prövning av ansökan om adoption bygger 1904 års lag på uppfattningen att svensk domstol skall tillämpa svensk lag. Enligt 6 kap. 1 § första stycket gäller emellertid att utländsk medborgare får adoptera eller adopteras här i landet bara under förutsättning att adoptionen blir gällande i den stat han tillhör.

I fråga om utländskt adoptionsbesluts verkan här i landet gäller enligt 6 kap. 1 § andra stycket 1904 års lag att

svensk medborgare inte får adoptera eller adopteras utomlands utan att Kungl. Maj:t beträffande viss stat eller visst bestämt fall har medgett det.

Några regler om rättsverkan av adoption finns inte i 1904 års lag.

I 6 kap. 2 § nämnda lag regleras frågan om hävande av adoption. När adoptanten är utlänning får enligt paragrafens första stycke adoptivförhållandet hävas här i riket bara om hävandet blir gällande i adoptantens hemland. Är adoptanten svensk medborgare får enligt andra stycket adoptionen inte hävas utomlands med verkan här i landet utan att Kungl. Maj:t har medgett det beträffande viss stat eller visst bestämt fall.

De nu redovisade reglerna i 6 kap. 1904 års lag har i sak inte undergått någon ändring sedan adoptionsinstitutet infördes i svensk rätt år 1917.

2.2 1931 års förordning

Regleringen av adoptionsfrågor i 1931 års förordning om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap bygger dels på de nyss återgivna bestämmelserna i 6 kap. 1904 års lag om rätt för Kungl. Maj:t att ge tillstånd till adoption eller hävande av adoption i viss främmande stat, dels på en särskild fullmaktsbestämmelse i 7 kap. 5 § första stycket samma lag, enligt vilken Kungl. Maj:t kan, efter avtal med Danmark, Finland, Island och Norge eller med en eller flera av dessa stater, meddela föreskrifter beträffande bl. a. internationella rättsförhållanden rörande adoption.

I 1931 års förordning föreskrivs i överensstämmelse med bestämmelserna i 1931 års konvention, att om någon som är medborgare i fördragsslutande stat — Sverige, Danmark, Finland, Island eller Norge — och har hemvist i sådan stat vill adoptera någon som har medborgarskap i en av staterna, ansökningen skall göras i den stat där adoptanten har hemvist (11 §). Vid prövning av ansökningen tillämpas i varje stat där gällande lag. Är den som skall adopteras under 18 år och har han hemvist i hemlandet, får ansökningen dock inte bifallas i annat stat utan att vederbörande barnavårdsmyndighet i hemlandet har haft tillfälle att avge yttrande (12 §). Ansökan om hävande av adoptivförhållande mellan medborgare i fördragsslutande stater skall, om adoptionen ägt rum i sådan stat, upptagas i den stat där adoptanten har hemvist eller, om han inte har hemvist i fördragsslutande stat, där adoptivbarnets hemvist är. Vid prövning av ansökningen tillämpas i varje stat där gällande lag (13 §). Har beslut om adoption eller om hävande av adoption meddelats i fördragsslutande stat enligt konventionens bestämmelser, skall beslutet gälla i övriga stater utan särskild stad-

fästelse och utan prövning av avgörandets riktighet eller av dess förutsättningar med hänsyn till hemvist eller medborgarskap i den ena eller andra av de fördragslutande staterna (22 §).

2.3 Haagkonventionen m. m.

Haagkonventionen den 15 november 1965 om behörig myndighet, tillämplig lag och erkännande av beslut rörande adoption reglerar i främsta rummet kompetensfrågor, dvs. vilken stats eller vilka staters myndigheter som är behöriga att upptaga frågor om adoption. Enligt konventionen behörig myndighet får, med vissa undantag, tillämpa sitt eget lands lag, och dess avgörande skall erkännas i övriga fördragslutande stater. Konventionen innehåller inte några bestämmelser om rättsverkningarna av adoption. Frågan om verkan i en stat av adoption som skett i annan stat och som enligt konventionen skall erkännas i den förstnämnda staten får sålunda bedömas enligt den statens internationell-privaträttsliga regler. En närmare redogörelse för innehållet i konventionen lämnas i betänkandet s. 53—60. Svensk översättning av konventionstexten finns på s. 71—74 i betänkandet.

I betänkandet (s. 16—26, 29—36) finns också en redogörelse för utländsk intern och internationell adoptionsrätt.

3. Utredningen

3.1 Allmänna synpunkter

Utredningen anför inledningsvis, att internationellrättsliga frågor om adoption på senare tid har fått allt större betydelse. Det föreligger därför ett ökat praktiskt behov av en tidsenlig lagstiftning. Bestämmelserna om adoption i 1904 års lag är föråldrade och har genom de krav som gäller i fråga om de materiellrättsliga villkoren visat sig försvåra önskvärda adoptioner. Lagen saknar vidare reglering av svensk myndighets behörighet i internationella adoptionsärenden. Inte heller har den några bestämmelser om rättsverkningarna av internationella adoptioner. Utredningen anser att det är praktiskt nödvändigt att försöka ge bättre vägledning därom än som nu står till buds.

Utredningen anför vidare att den enligt direktiven skall beakta möjligheterna för Sverige att tillträda Haagkonventionen om adoption. Utredningen förutsätter för sin del att Sverige tillträder konventionen, men uttalar samtidigt att enligt dess mening konventionens bestämmelser inte är ägnade att ensamma läggas till grund för en ny svensk lag rörande internationell adoptionsrätt, om denna skall ersätta bestämmelserna i 1904 års lag och således inte kan begränsas till konventionsfall. Det är ovisst, hur många stater som kommer att tillträda konventionen, och under alla omständigheter behövs regler i förhållande till stater

som står utanför. Utredningen har därför funnit det nödvändigt att föreslå dels en generell lagstiftning, dels särskilda bestämmelser rörande tillämpningen av Haagkonventionen för det fall att Sverige tillträder denna. Utredningen har emellertid strävat efter så stor överensstämmelse mellan de olika regelkomplexen som möjligt. Förslaget till generell lagstiftning bygger därför i görlig mån på bestämmelserna i Haagkonventionen. Utredningen utgår från att den svenska internationella familjerätten för framtiden kommer att i ökad omfattning bygga på en kombination av nationalitet och domicil som anknytningsmoment. En sådan kompromiss kännetecknar också Haagkonventionen om adoption. Utredningens förslag till generell lagstiftning behandlar i motsats till Haagkonventionen även i viss utsträckning internationella rättsverkningar av adoptionsbeslut.

3.2 Frågan om tillträde till Haagkonventionen

Utredningen anför, att det slutliga beslutet i frågan om Sveriges tillträde till Haagkonventionen förutsätter en avvägning, huruvida de krav som konventionen ställer och de därmed förenade praktiska olägenheterna uppvägs av de fördelar som vinnas till följd av att svenskt adoptionsbeslut genom konventionen tillförsäkras erkännande i vissa främmande stater. Hur stora fördelarna blir, beror av hur många och vilka främmande stater som tillträder konventionen. Underlaget för bedömningen är enligt utredningen ofullständigt i ett läge då konventionen ratificerats av bara en stat och ytterligare endast två stater har undertecknat konventionen.

Utredningen anser det önskvärt, att de nordiska staterna gemensamt tillträder konventionen. Härigenom skulle vissa internordiska problem lösas som inte regleras av 1931 års nordiska familjerättskonvention, främst frågan om erkännande av adoptionsbeslut som meddelats i nordisk stat och som rör personer med medborgarskap eller hemvist i icke-nordisk stat, vilken har tillträtt Haagkonventionen. Frågan har diskuterats vid överläggningar som utredningen har haft med sakkunniga från Danmark, Finland och Norge. De finska och norska sakkunniga ställde sig positiva till ett tillträde till konventionen, medan den danska representanten räknade med att konventionen sannolikt inte skulle accepteras i Danmark. Utredningen anser att Sverige — under de förutsättningar i övrigt som har angetts i det föregående — bör kunna ratificera konventionen, även om Danmark tills vidare står utanför.

3.3 Svensk domstols behörighet

Utredningen anser det naturligt, att ansökan om adoption prövas i stat till vilken adoptanten har anknytning, bl. a. därför att det främst är adoptantens förhållanden som bör utredas, när det gäller att bedöma

om en adoption är till barnets bästa. Från utredningssynpunkt skulle det vara mest konsekvent, att adoption alltid äger rum i stat där adoptanten har sitt hemvist. Utredningen anser dock att det knappast kan komma i fråga att ändra nuvarande praxis, enligt vilken adoptant eller adoptanter som är svenska medborgare kan vända sig till svensk domstol, särskilt som adoptantens resp. adoptanternas medborgarskap utgör kompetensgrund enligt Haagkonventionen. Utredningen anser därför, att ansökan om adoption alltid skall få upptagas av svensk domstol, om den eller de sökande är svenska medborgare eller har hemvist här i riket. När makar ansöker om adoption, bör sålunda krävas, att båda är svenska medborgare eller har hemvist här i riket. Utredningen erinrar om att svensk domstol i rättspraxis har upptagit ansökan om adoption även i vissa situationer där de sålunda föreslagna kompetensgrunderna inte föreligger. För att tillgodose behovet av att få ansökan om adoption prövad i Sverige i särskilda fall föreslår utredningen, att Kungl. Maj:t skall kunna medge att ansökan upptages av svensk domstol. Kungl. Maj:t har en liknande prövningsrätt enligt lagen (1964: 726) om svensk domstols prövning av äktenskapsmål i vissa fall. Utredningen erinrar i detta sammanhang om att Kungl. Maj:t enligt gällande lag i vissa fall prövar frågan om godkännande av utländsk adoption.

I enlighet med dessa överväganden föreslår utredningen att en ny lag om internationellrättsliga förhållanden rörande adoption inleds med en regel av innehåll att ansökan om adoption får upptagas av svensk domstol, om den eller de sökande är svenska medborgare eller har hemvist här i landet eller om Kungl. Maj:t i annat fall medger att ansökningen prövas här. En sådan bestämmelse har tagits upp i 1 § i utredningens lagförslag.

3.4 Tillämplig lag

I denna del förordar utredningen ett lagfästande av nuvarande praxis att ansökan om adoption skall prövas enligt svensk lag. Utredningen erinrar om att tillämpning av den prövande myndighetens eget lands lag är huvudregel även enligt Haagkonventionen.

Nuvarande regel i 6 kap. 1 § första stycket 1904 års lag, att utlänning får adoptera eller adopteras här i landet bara om adoptionen blir gällande i hans hemland, medför enligt utredningen betydande praktiska svårigheter. Av en enkät som utredningen gjort framgår att bestämmelsen medfört omgång i åtskilliga adoptionsärenden och ibland direkt hindrat adoption, åtminstone till dess vederbörande har fått svenskt medborgarskap. I fall då adoptionsinstitutet inte har någon motsvarighet i barnets hemland har det sålunda varit nödvändigt att uppta barnet till svensk medborgare för att adoption skall kunna genomföras

här. De blivande adoptivföräldrarna har då förordnats till förmyndare för barnet och har därefter ansökt om svenskt medborgarskap för det. Utredningen anser att kravet i 6 kap. 1 § första stycket 1904 års lag går för långt och inte tar hänsyn till att många stater tillämpar domicil-principen. Dessutom är det ofta förenat med betydande omgång och ibland omöjligt att utreda, huruvida kravet är uppfyllt. Utredningen erinrar om att adoption av barn från utvecklingsländer på senare tid har blivit allt vanligare. Huruvida adoptionen i ett sådant fall blir giltig i barnets hemland eller inte, torde enligt utredningen som regel vara betydelselöst, såvida barnet finns i Sverige eller i annat land där adoptionen erkänns. Man behöver inte räkna med att barnet annat än i enstaka undantagsfall kommer att återvända till sitt hemland.

Mot bakgrund av det sagda bör enligt utredningen inte gälla något absolut krav på att adoptionen skall bli gällande i den stat där sökanden eller barnet är medborgare. Samtidigt framhålls emellertid att olägenheter i vissa fall kan uppkomma, ifall ingen hänsyn tas till frågan om adoptionens giltighet utomlands. Om t. ex. utländska makar med hemvist i Sverige adopterar ett barn här och sedan återvänder till sitt hemland eller om svenska makar med hemvist utomlands adopterar här i landet, skulle otvivelaktigt svårigheter uppstå om adoptionen inte blir gällande i den stat där makarna är medborgare resp. har hemvist. När adoptivbarnet är underårigt, torde adoptanterna i sådana fall inte kunna företräda barnet i det främmande landet. I stället anses kanske de biologiska föräldrarna skola företräda barnet och ha rätt att få barnet utlämnat till sig. Sådana olägenheter som i internationella förhållanden kan uppstå till följd av att en adoption inte blir gällande utomlands bör enligt utredningen beaktas vid den allmänna lämplighetsprövning som enligt 4 kap. 6 § föräldrabalken skall ske i adoptionsärenden. Därvid kan självfallet bedömningen utfalla så, att en viss risk för olägenheter anses föreligga men uppvägs av de fördelar som adoptionen väntas medföra för barnet. Även om en avvägning enligt föräldrabalken skall äga rum vid alla adoptioner, anser utredningen det vara lämpligt att det i den internationellrättsliga lagstiftningen om adoption tas upp en särskild bestämmelse i förevarande avseende. Denna bör få det innehåll att det vid prövningen av en ansökan om adoption av den som ej fyllt 18 år skall beaktas, huruvida sökande eller barnet genom medborgarskap eller hemvist har sådan anknytning till främmande stat att det skulle lända till avsevärd olägenhet för barnet, om adoptionen inte blir gällande där. Om det står klart, att det inte finns någon anledning att ta hänsyn till uppfattningen i främmande stat, behöver enligt utredningen inte undersökas, huruvida adoptionen faktiskt anses giltig eller inte i den främmande staten.

2 § i utredningens lagförslag har utformats i enlighet med nu angivna överväganden.

3.5 Verkan av utländskt adoptionsbeslut

Utredningen erinrar om sitt förslag att svensk domstol skall vara behörig att pröva ansökan om adoption när sökanden är svensk medborgare eller är utlänning med hemvist här. I konsekvens härmed bör Sverige enligt utredningen i princip godtaga beslut som meddelats i främmande stat där den eller de sökande var medborgare eller hade hemvist. Enligt utredningsförslaget skall svensk domstol i första hand tillämpa svensk lag. Utredningen anser, att Sverige från dessa utgångspunkter bör acceptera, att främmande stats myndigheter tillämpar sin egen interna lag eller annan lag som är tillämplig enligt den statens internationella privaträtt. En sådan ordning går också väl samman med Haagkonventionen.

Utredningen anser dock att det i vissa fall kan vara vanskligt att erkänna en utländsk adoption, även om beslut därom meddelats av myndighet i en stat till vilken fanns anknytning genom adoptantens eller adoptanternas medborgarskap eller hemvist. Om en utländsk adoption av minderårig anses gällande här, följer av 4 § utredningsförslaget, att adoptanten skall anses vara vårdnadshavare. Han får därigenom bl. a. rätt att bestämma om barnets utresa från Sverige. Detta kan enligt utredningen i vissa fall tänkas leda till stötande resultat, låt vara att ingripande enligt barnavårdslagen undantagsvis kan lägga hinder i vägen för utresan. I den mån sådana konsekvenser inträder enligt bestämmelser i en internationell konvention som Sverige är bundet av, måste de givetvis godtagas. Vid en generell lagstiftning som avser adoptioner från hela världen räknar utredningen med större risker för att en utländsk adoption framstår som olämplig från svensk synpunkt. Om adoptivbarnet genom medborgarskap eller hemvist har anknytning till Sverige och fallet inte omfattas av några sådana konventionsbestämmelser som nyss angetts, bör därför enligt utredningens mening krävas att Kungl. Maj:t godkänner adoptionen.

Enligt utredningen bör det finnas möjlighet för Kungl. Maj:t att besluta om erkännande av utländskt adoptionsbeslut även om detta inte har meddelats i stat där adoptanten eller adoptanterna var medborgare eller hade hemvist.

I enlighet med det sagda föreskrivs i 3 § första stycket i utredningens lagförslag som huvudregel att beslut om adoption som meddelats i främmande stat även skall gälla här i riket, om den eller de sökande var medborgare eller hade hemvist i den främmande staten när beslutet meddelades. Ifall adoptivbarnet var svensk medborgare eller hade hemvist här i riket, krävs dock att Kungl. Maj:t godkänner adoptionen. Enligt 3 § andra stycket skall Kungl. Maj:t i sådana fall som inte omfattas av huvudregeln kunna förordna att adoptionen skall gälla här i landet.

Utredningen framhåller, att de föreslagna bestämmelserna inte är avsedda att vara uttömmande. Domstolarna får pröva, huruvida i andra fall ett sådant adoptivförhållande uppkommit att det bör respekteras i Sverige. Att ovillkorligen kräva Kungl. Maj:ts godkännande för att adoptionen skall anses gällande, t. ex. när frågan uppkommer vid arvfäll, är enligt utredningen inte lämpligt.

3.6 Rättsverkningar av adoption

Utredningen erinrar om att adoption har olika rättsverkningar i skilda länder. Man kan schematiskt tala om starka och svaga adoptionsformer, även om olika varianter förekommer. En adoption som ägt rum enligt den nuvarande svenska lagstiftningen är med hänsyn till de långtgående verkningarna utpräglat stark. I många främmande stater däremot kvarstår åtskilliga rättsverkningar av den biologiska släktskapen — t. ex. arvsrätt och en åtminstone subsidiär underhållsskyldighet — medan några rättsverkningar inte uppkommer i förhållandet mellan barnet och adoptantens släkt. Att en adoption som meddelats i främmande stat erkänns här i riket behöver enligt utredningen inte i och för sig medföra, att den får samma rättsverkningar som en svensk adoption. Inte heller är det självklart att en adoption som meddelats i Sverige men har anknytning också till främmande stat får de rättsverkningar som följer av svensk adoptionslagstiftning. Frånsett den internordiska arvsregleringen har vi inga bestämmelser om rättsverkningar av adoption i internationella rättsförhållanden. Dessa frågor har också lämnats öppna i Haagkonventionen.

Utredningen anför, att hithörande spörsmål är mycket svårlösta. Utredningen har valt att begränsa regleringen till vårdnad, underhållsskyldighet och förmynderskap (4 §) och till arvsrätt i adoptivförhållanden (5 §).

Utredningen finner det naturligt att ge det egna landets lag ett avsevärt inflytande på frågor som rör vårdnad och underhållsskyldighet. En i och för sig naturlig lösning skulle därför vara att sådana frågor i adoptivförhållanden prövas enligt svensk lag, oavsett om anknytning finns till främmande stat. Grundläggande för svensk lags bestämmelser om vårdnaden är att barnets bästa i första hand skall beaktas, och från denna regel bör enligt utredningen inte göras undantag av hänsyn till främmande rätt. Vad angår underhållsskyldigheten är det enligt utredningen svårt att över huvud taget finna någon hållbar principiell grund för lagvalet. Miljön bör emellertid enligt utredningen tillmätas stor betydelse. Beträffande underhållsskyldighetens omfattning bygger svensk rätt på en allmän skälighetsprövning vid vilken olika hänsyn kan vägas mot varandra. Därvid får i fråga om underhållets storlek m. m. tas tillbörlig hänsyn till miljön. Det bör därför enligt utredningen inte möta någon avgörande invändning att här i landet tillämpa svensk lag. Be-

träffande förmynderskap i internationellrättsliga förhållanden torde det däremot enligt utredningen inte vara möjligt att utan vidare tillämpa svensk lag. En förmynderskapsförvaltning som består utomlands måste i allmänhet respekteras av svenska myndigheter, åtminstone så länge inte parterna fått fast anknytning till Sverige. I allmänhet torde adoption medföra den rättsverkan att förmynderskapet överförs från de biologiska föräldrarna till adoptanterna eller adoptivfadern. Detta leder enligt utredningen till att man visserligen inte utan vidare kan tillämpa svensk lag i fråga om adoptions rättsverkningar med avseende på förmynderskap men att det ändå är möjligt att i det hänseendet betrakta adoptivbarnet som adoptantens barn i äktenskap. Härav följer, att de allmänna regler som gäller eller kan komma att gälla om tillämplig lag beträffande förmynderskap för barn i äktenskap får verkan också i fråga om adoptivbarn. I utländsk rätt görs emellertid inte alltid någon klar skillnad mellan vårdnaden om barnets person och förvaltningen av dess förmögenhet. Detta talar enligt utredningen för att man inte i lag bör ge annan föreskrift om vårdnaden än om förmynderskap. Även i fråga om vårdnaden bör därför endast anges, att barnet räknas som barn i äktenskap. Också beträffande underhållsskyldighet anser utredningen, att man i förevarande sammanhang bör nöja sig med en föreskrift om att adoptivbarn räknas som barn i äktenskap. Utredningen går inte in på frågan vilken lag som i nämnda hänseenden skall anses tillämplig, när det gäller barn i äktenskap. I det hänseendet får man falla tillbaka på hittills gällande allmänna internationell-privaträttsliga regler och grundsatser.

Av nu anförda skäl föreslår utredningen i 4 § en regel av innehåll, att när beslut om adoption i främmande stat skall gälla här i landet, adoptivbarnet räknas som barn i äktenskap i fråga om vårdnad, förmynderskap och underhåll.

Frågan om rättsverkningarna av adoption med avseende på arvsrätt i internationella förhållanden är enligt utredningen komplicerad. Anledningen härtill är, att rätten till arv i adoptivförhållanden är mycket olika reglerad i olika länders interna lagstiftning. Enligt utredningens mening bör rätten till arv i adoptivförhållanden i regel bedömas enligt det allmänna arvsstatutet, dvs. den lag som i allmänhet är bestämmande för arvsrätt efter den döde. Enligt lagen (1937: 81) om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo är lagen i den stat där arvlåtaren var medborgare arvsstatut. Detta bör enligt utredningen i princip gälla även om annan lag tillämpades vid adoptionen.

Om man i princip tillämpar det allmänna arvsstatutet på arvsrätten i adoptivförhållanden, kan tydligen olika parter ibland bli bättre, ibland sämre ställda än man tänkte sig när adoptionen ägde rum. Utredningen anför, att adoption även enligt främmande rätt i allmänhet skall prövas med hänsyn till sin lämplighet och även i viss mån med hänsyn till

de ekonomiska konsekvenserna för barnet. Om man i adoptionsavtalet eller vid myndighetens överväganden räknat med arvsrätt efter släktingar eller full arvsrätt efter adoptant osv., kan detta vara en klar förutsättning för godkännande av adoptionen. Denna förutsättning kan i vissa fall ha tagit sig uttryck i ett direkt förbehåll att adoptivbarnet skall ärvva sin biologiska släkt. I andra stater som har både stark och svag adoptionsform kan förutsättningen ha lett till att den ena eller andra formen har valts, beroende på vilka arvsregler som avsetts skola gälla. I de flesta fall ligger förutsättningen däri att man utgår från att de bestämmelser i fråga om släktingars arvsrätt som adoptionslandets lag innehåller skall tillämpas. Utredningen anser, att det är ett önskemål, att man i görlig mån söker undvika att rubba en klar sådan förutsättning. I synnerhet är det angeläget, att adoptivbarnet inte blir sämre ställt än man räknat med vid adoptionen. Detsamma gäller adoptivbarnets avkomlingar.

Vad angår andra släktingar till adoptivbarnet än dess avkomlingar krävs det som regel samtycken från barnets närmaste för att adoption skall få ske. Dessa samtycken kan ha lämnats utifrån förutsättningen att arvsrätt kommer att bestå mellan barnet och dess biologiska släkt, t. ex. mellan syskon som skingras på grund av att föräldrarna omkommit. Även om man inte får tillmäta sådana antaganden självständig betydelse, synes det enligt utredningen lämpligt, att lagen tar tillbörlig hänsyn till att samtyckena kan vara givna med utgångspunkt från adoptionslandets lagstiftning. Utredningen förordar därför, att även släktingarnas arvsrätt får bestå när det var klart förutsatt vid adoptionsbeslutet. Däremot anser utredningen inte, att adoptanten har något berättigat anspråk på att arvsreglerna inte ändras efter adoptionen på ett sätt som han anser menligt för honom och hans anförvanter.

Utredningen föreslår på grund av det anförda i 5 § första stycket första punkten av sitt lagförslag som huvudregel, att i fråga om arvsrätt i adoptivförhållanden skall gälla vad som i allmänhet är föreskrivet om tillämplig lag beträffande rätten till arv, även om adoptionen ägt rum med tillämpning av annan lag. Vidare föreskrivs i andra punkten av samma lagrum, att adoptivbarnet och dess släktingar därigenom dock inte skall gå förlustiga rätt till arv som var förutsatt vid adoptionen. Denna senare regel gäller även adoptivbarnets och dess avkomlingars rätt till arv efter adoptanten och dennes släkt. Undantagsbestämmelsen rör däremot inte arvsregler som saknar samband med adoptionen, t. ex. sådana regler som gäller förhållandet mellan makes och släktingars arvsrätt. I dessa delar tillämpas det allmänna arvsstatutet. Vad beträffar tillämpningen av undantagsregeln i övrigt framhåller utredningen att det för att rätt till arv skall anses förutsatt vid adoptionen inte är tillräckligt, att parterna i det enskilda fallet hade några mer eller mindre dunkla föreställningar om adoptionens verkan i fråga om arvsrätt. Det

måste föreligga klara fakta som visar att själva adoptionen verkligen byggde på den angivna utgångspunkten. I annat fall får arvsstatutet tillämpas. Även om adoptivförhållandet redan vid sin uppkomst hade internationell anknytning, kan dock enligt utredningen förhållandena vara ganska entydiga. Om det t. ex. i alla stater till vilka parterna hade anknytning fanns endast stark adoptionsform, får adoptionsbeslutet anses förutsätta, att adoptivbarnet skulle ha därmed förenad rätt till arv efter adoptantens släkt. Och om på motsvarande sätt alla berörda stater hade endast svag adoption, får beslutet anses förutsätta, att adoptivbarnet och dess släktingar skulle behålla sin inbördes arvsrätt. Även om förhållandena inte är sådana som nu nämnts, kan det klart framgå vad som avsetts vid adoptionen. Om adoptionslandets lag t. ex. erbjuder två eller flera adoptionsformer med skilda verkningar i arvsrättsligt hänseende och möjlighet att välja förelåg i det enskilda fallet, måste valet av adoptionsform anses visa, att man förutsatt sådana arvsrättsliga verkningar som följer med den adoptionsformen.

För det fall att underårigt adoptivbarn inte har arvsrätt efter adoptanten enligt arvsstatutet eller på grund av vad som var förutsatt vid adoptionen, bör enligt utredningen barnet inte stå utan underhåll när adoptanten dör. För denna situation föreslår utredningen i 5 § andra stycket en regel om att av behållningen i adoptantens dödsbo skall före arvs- och testamentslotter utgå skäligt bidrag till barnets underhåll.

3.7 Hävande av adoption

Utredningen anför att det är tveksamt, om det kan vara behövligt att över huvud taget reglera frågan om hävande av adoption i den internationellrättsliga lagstiftningen. Eftersom konsekvenserna av ett hävande ibland kan bli mycket svåröverskådliga, kan det dock enligt utredningens mening föreligga skäl att ta upp vissa frågor om hävande av adoption till reglering. De frågor som utredningen funnit skäl att reglera rör svensk domstols behörighet och tillämplig lag i frågor om hävande av adoption.

När det gäller svensk domstols behörighet att upptaga frågor om hävande av adoption, anser utredningen att regleringen i Haagkonventionen bör i första hand accepteras även för den generella lagstiftningens del. Utredningen föreslår till en början, att ansökan om hävande av adoptivförhållande får upptagas av svensk domstol i tre fall, nämligen om adoptivbarnet har hemvist här i riket, om adoptanten eller, när makar adopterat, båda har hemvist här i riket eller om adoptionsbeslutet meddelats av svensk domstol. Undantagsvis kan det enligt utredningen tänkas uppkomma behov av att kunna upptaga ärende om hävande av adoption även i andra fall än de nu angivna. Utredningen föreslår där-

för, att Kungl. Maj:t i annat fall skall kunna medge att ansökan prövas av svensk domstol. Tillträder Sverige Haagkonventionen, kan medgivande inte lämnas i fråga om adoption på vilken konventionen är tillämplig, eftersom i sådana fall konventionens behörighetsregler måste anses exklusiva.

I fråga om förutsättningarna för hävande av adoption bör enligt utredningen svensk lag tillämpas. Detta överensstämmer med både gällande svensk rätt och Haagkonventionen. Utredningen anser inte, att man därutöver liksom enligt gällande rätt behöver kräva att beslutet om hävande blir gällande i främmande stat till vilken viss anknytning finns. Bestämmelser i nu berörda hänseenden har i utredningens lagförslag tagits upp i 6 §.

Frågan om erkännande av utländska beslut om hävande regleras inte i utredningens lagförslag. Den får enligt utredningen bedömas enligt lagstiftningens grunder, varvid den föreslagna regleringen beträffande svensk domstols behörighet och i fråga om tillämplig lag i ärenden om hävande torde kunna tillämpas analogiskt. Om det utländska beslutet med hänsyn till verkningarna för barnet och motiven till hävandet strider mot grunderna för rättsordningen här i riket (s. k. ordre public) skall det emellertid ej godtagas.

3.8 Övriga frågor

Utredningens lagförslag avslutas med vissa allmänna bestämmelser. Enligt förslaget skall sålunda närmare bestämmelser om den utredning som skall äga rum i ärenden enligt den föreslagna lagen meddelas av Kungl. Maj:t (7 §).

Vidare föreslår utredningen, att beslut om adoption som meddelats i främmande stat inte får tillämpas, om det skulle vara uppenbart oförenligt med grunderna för rättsordningen här i riket (8 §). Bestämmelsen är en s. k. ordre public-klausul.

Utredningen berör också en del andra allmänna internationellt familjerättsliga frågor men anser inte att det behövs några ytterligare bestämmelser i den föreslagna lagen.

Slutligen föreslår utredningen, att Kungl. Maj:t efter avtal med främmande stat skall få föreskriva avvikelser från de bestämmelser som meddelas i den föreslagna lagen (9 §). Utredningen anför, att avtal med främmande stat i frågor som behandlas i den föreslagna lagen enligt 12 § regeringsformen måste godkännas av riksdagen. När detta krav är tillgodosett, synes enligt utredningen intet hindra, att de föreskrifter som skall göra bestämmelserna i avtalet tillämpliga för svenska myndigheter meddelas av Kungl. Maj:t, och ur olika synpunkter framstår det för utredningen som mest praktiskt att så får ske.

3.9 Övergångsbestämmelser

Den av utredningen föreslagna lagen är avsedd att ersätta 6 kap. 1904 års lag, och utredningen föreslår därför, att detta kapitel upphävs genom övergångsbestämmelserna till den nya lagen.

Bestämmelsen om adoption i 7 kap. 5 § 1904 års lag — som ger Kungl. Maj:t rätt att efter avtal med övriga nordiska stater meddela föreskrifter om internationella rättsförhållanden rörande adoption — behövs enligt utredningen inte särskilt upphävas utan förlorar automatiskt sin verkan för framtiden genom den nya lagens ikraftträdande.

Utredningen föreslår en särskild övergångsbestämmelse av innebörd att den nya lagen inte skall inverka på giltigheten av föreskrifter som Kungl. Maj:t med stöd av äldre lag har meddelat om internationella rättsförhållanden rörande adoption. Härmed undanröjs enligt utredningen all tvekan om att den adoptionsrättsliga regleringen i 1931 års förordning, som stöder sig på vissa bestämmelser i 1904 års lag, skall bestå.

Utredningen föreslår vidare en föreskrift om att när beslut om adoption, som meddelats före nya lagens ikraftträdande, var gällande här i riket enligt äldre lag, beslutet alltså skall gälla.

Slutligen föreslår utredningen en övergångsbestämmelse av innehåll, att om arvlåtaren avlidit före nya lagens ikraftträdande, de föreslagna bestämmelserna om arvsrätt i adoptivförhållanden inte skall vara tillämpliga.

4. Departementspromemorian

I en bilaga till justitiedepartementets promemoria med förslag till ändringar i adoptionslagstiftningen (Ds Ju 1970: 5) diskuterades frågan, vilka internationellrättsliga regler som bör gälla om hävande av adoption, ifall möjligheten att häva adoption — såsom senare har skett genom lagen (1970: 840) om ändring i föräldrabalken — slopas i intern svensk rätt. I promemorian anfördes, att reglerna i 6 § i utredningens lagförslag, liksom motsvarande bestämmelser i 1904 års lag, bygger på att den interna svenska lagstiftningen tillåter hävande av adoption. Om föräldrabalken inte innehåller några bestämmelser om hävande av adoption, kan enligt promemorian utredningsförslaget på denna punkt inte genomföras.

I departementspromemorian påtalas särskilt de olägenheter som uppkommer om adoption av utländskt barn kan hävas. Om möjlighet att häva adoption inte finns i intern svensk rätt, bör detta enligt promemorian gälla alla adoptivbarn. Har adoption skett i Sverige, bör sålunda adoptivförhållandet inte kunna hävas av svensk domstol, även om adop-

tanten eller adoptivbarnet är utländsk medborgare eller har hemvist utomlands. Och om adoption har skett utomlands finns — när fråga över huvud taget är om ett institut som kan jämföras med svensk adoption — som regel inte anledning att göra avsteg från svensk rätts ståndpunkt att adoption inte får hävas. Att svensk domstol i fråga om möjligheterna till hävande tillämpar svensk lag stämmer med vad som gäller redan nu och torde enligt promemorian inte kunna föranleda några befogade invändningar från internationell synpunkt. I det hänseendet erinras i promemorian om att Haagkonventionen om adoption föreskriver tillämpning av *lex fori* vid hävande av adoptivförhållande.

I enlighet med nu angivna synpunkter skulle enligt promemorian som alternativ till 6 § i utredningens lagförslag kunna övervägas en bestämmelse av innehåll, att adoptivförhållande inte får hävas här i landet, även om adoptionen ägt rum med tillämpning av främmande lag. Emellertid framhålls att förslaget i promemorian om att adoption inte skall kunna hävas måste ses mot bakgrund av den svenska starka adoptionsformen — som enligt ett i promemorian framlagt förslag skulle genomföras och också kommer att genomföras över hela linjen. I utländsk rätt finns former av adoption som både med hänsyn till att de kan hävas och i andra hänseenden har svaga rättsverkningar. Uppkommer fråga om hävande av en adoption som ägt rum med tillämpning av sådan lag — och som sålunda tillkommit under helt andra förutsättningar än de optioner för vilka den svenska regleringen är avsedd — synes man enligt promemorian inte böra helt utesluta tillämpning av utländsk lag, om detta skulle leda till ett i sak lämpligt resultat. Genomförs i övrigt den reglering som föreslås i betänkandet om internationell adoptionsrätt, torde man enligt promemorian kunna räkna med att domstolarna bl. a. mot bakgrund därav normalt kommer att tillämpa svensk rätt också utan särskild lagbestämmelse i ämnet och sålunda vägra att häva adoption i internationella rättsförhållanden, ifall föräldrabalken inte innehåller några bestämmelser om hävande av adoption. Med hänsyn härtill och till att frågor om hävande av adoption i internationellrättsligt sammanhang torde vara mycket sällsynta, finns enligt promemorian inte tillräckliga skäl att under nämnda förutsättningar över huvud taget reglera frågan i en ny lagstiftning om internationella rättsförhållanden rörande adoption.

I promemorian anförs vidare, att utredningen inte har behandlat frågan om ändring i 1931 års förordning eller i 1931 års nordiska konvention, som ligger till grund för förordningen. Frågan om ändring i den nämnda förordningen och i konventionen torde enligt promemorian böra anstå i avvaktan på mera definitiva ställningstaganden från övriga nordiska länders sida i frågan om en revision av de materiella hävande-reglerna. Om svensk lag inte medger möjlighet att häva adoption, inne-

bär enligt promemorian nordiska familjerättskonventionen i dess nuvarande lydelse, att hävande i internordiska förhållanden inte kan ske i Sverige.

I proposition (1970: 186) med förslag till lag om ändring i föräldrabalken, m. m. anfördes (s. 50) med anledning av det däri framlagda förslaget om slopande av föräldrabalkens bestämmelser om hävande av adoption, att mot bakgrund av att ett förslag till lagstiftning om internationell adoptionsrätt kunde beräknas bli framlagt under år 1971, övervägande skäl talade för att inte omedelbart ta upp frågan om ändring av hävandreglerna i 1904 års lag. Vidare uttalades, att det i samband med den nu aktuella lagstiftningen även fick bedömas, om anledning föreligger till ändring i 1931 års nordiska konvention och 1931 års förordning.

5. Remissyttrandena

5.1 Allmänna synpunkter

Utredningens förslag till lag om internationellrättsliga förhållanden rörande adoption har genomgående fått ett positivt mottagande av remissinstanserna. Förslagets huvuddrag — franssett bestämmelsen om hävande av adoption — tillstyrks eller lämnas uttryckligen utan erinran av *Svea hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, Stockholms tingsrätt, socialstyrelsen, Stockholms stads barnavårdsnämnd, styrelsen för socialförvaltningen i Göteborg och barnavårdsnämnden i Göteborg, Malmö stads barnavårdsnämnd, advokatsamfundet, föreningen Sveriges rättshjälpsjurister, föreningen Adoptionscentrum och Utlandssvenskarnas förening. Stockholms tingsrätt* anser, att de författningsförslag som betänkandet mynnar ut i är välbetänkta och ägnade att underlätta adoptioner med internationell anknytning, sett från både allmänhetens och domstolarnas synpunkt. *Styrelsen för socialförvaltningen i Göteborg och barnavårdsnämnden i Göteborg* anför, att gällande bestämmelser om internationella adoptioner många gånger har medfört betydande svårigheter vid adoption av utländska barn. I flera fall har svenskt medborgarskap först måst sökas innan adoption kunnat komma till stånd, med därav följande lång väntan och osäkerhet för parterna. Föreslagna åtgärder till underlättande av dylika adoptioner hälsas därför med tillfredsställelse. *Advokatsamfundet* uttalar, att de nuvarande reglerna angående internationellrättsliga frågor rörande adoption är ofullständiga och otillfredsställande. Med hänsyn bl. a. till den alltmer utbredda adoptionen av utländska barn är det angeläget att få till stånd en ny reglering, som underlättar internationella adoptioner och som ger klarhet om vilka rättsregler som gäller när sådana situationer skall bedömas i Sverige. Den föreslagna lagen om internationellrättsliga förhållanden

rörande adoption innebär enligt samfundet ett ytterligare steg i den riktning som lagstiftning och rättspraxis sedan länge tagit, dvs. ett avsteg från den tidigare strikta nationalitetsprincipen till förmån för domicilprincipen. Advokatsamfundet anser att de föreslagna reglerna — frånsett bestämmelsen om hävande av adoption — är väl ägnade att upphöjas till lag och tillstyrker därför förslaget.

Socialstyrelsen anför, att de föreslagna bestämmelserna åtminstone i vissa fall synes komma att medföra omedelbara lättnader i det praktiska arbetet med utländska adoptioner, nämligen i fall där barnen hämtas från land utan eget adoptionsinstitut, exempelvis Indien. I sådana fall krävs för närvarande att barnen blir svenska medborgare innan de adopteras — en omgång som inte behöver komma i fråga, om förslaget antas. Däremot kan det knappast förväntas att förslaget föranleder någon ändring i förfarandet vid adoption av barn från Korea eller andra länder med eget adoptionsinstitut. Ett visst värde kan väl enligt socialstyrelsen även tillmätas den omständigheten att uttryckliga regler införs angående rättsverkningarna av internationella adoptioner med avseende på vårdnad, förmynderskap, underhåll och arvsrätt.

5.2 Frågan om tillträde till Haagkonventionen

I frågan huruvida Sverige bör tillträda Haagkonventionen om adoption finner *socialstyrelsen* det svårt att bedöma värdet av konventionen men anser inte att det föreligger någon speciell anledning för Sverige att ställa sig utanför konventionen. *Styrelsen för socialförvaltningen i Göteborg* och *barnavårdsnämnden i Göteborg* vill inte heller motsätta sig en ratificering, när tiden anses mogen därför. *Utlandssvenskarnas förening* finner det önskvärt att Sverige ratificerar konventionen.

5.3 Svensk domstols behörighet

Utredningens förslag i fråga om svensk domstols behörighet i internationella adoptionsförhållanden behandlas endast av *domareföreningen*, som anför att förslaget i huvudsak överensstämmer med den praxis som utvecklats och inte ger anledning till någon erinran.

5.4 Tillämplig lag

Utredningsförslaget i denna del tillstyrks eller lämnas utan erinran i samtliga de yttranden som behandlar denna fråga. *Stockholms stads barnavårdsnämnd* anför, att gällande rätt har medfört betydande olägenheter med hänsyn till de skiftande bestämmelserna i skilda länder. Den har om inte förhindrat så dock försvårat och fördröjt många fall av önskvärda adoptioner. Såvitt barnavårdsnämnden kunnat finna sy-

nes förslaget på denna punkt liksom lagförslaget i dess helhet väl ägnat att läggas till grund för en lagstiftning. Det innebär en tidsenlig reglering med klart beaktande bl. a. av hänsynen till barnets bästa.

Domareföreningen påpekar att förslaget om att ansökan om adoption skall prövas enligt svensk rätt inte avviker från vad som hittills tillämpats. Beträffande förslaget om att sökandens och barnets anknytning till främmande stat skall beaktas vid prövningen av frågan huruvida adoptionen länder till gagn för barnet anför föreningen, att det är ägnat att tillgodose befogade önskemål om att adoption av utländska barn skall underlättas för här i riket bosatta svenska medborgare. I sådana fall saknas tydligen anledning att undersöka om adoptionen blir gällande i barnets hemland, såvida man inte kan räkna med möjligheten att sökanden kommer att bosätta sig i denna stat. När sökanden är utländsk medborgare med hemvist här i riket, är det däremot enligt föreningen påkallat att iaktta försiktighet vid prövningen. Detta gäller kanske särskilt om barnet har samma nationalitet som sökanden. Även om sökanden varit bosatt i Sverige sedan flera år tillbaka, kan det enligt föreningen ofta inte anses uteslutet att han tillsammans med barnet återvänder till sitt hemland. I sådana fall måste undersökas om ett här meddelat adoptionsbeslut blir gällande i den främmande staten. Är detta inte fallet, bör enligt föreningens mening adoption medges endast om särskilda skäl kan åberopas.

Föreningen Sveriges rättshjälpsjurister säger sig utifrån de erfarenheter som på rättshjälpsanstalterna vunnits i ärenden om adoption av utländska barn kunna bekräfta, att betydande olägenheter och avsevärd tidsutdräkt med ty åtföljande irritation hos sökandena har föranletts av bestämmelsen att utländska medborgare inte får adoptera eller adopteras här i riket om inte adoptionen blir gällande i den stat sökanden tillhör. Det skulle enligt föreningen vara mycket tillfredsställande, om det i enlighet med utredningens förslag kunde införas en lämplighetsprövning i det särskilda fallet.

Föreningen Adoptionscentrum anser, att förslaget på förevarande punkt är en väsentlig förbättring jämfört med nuvarande förhållanden. Nu gällande regler medför en onödig administrativ komplikation t. ex. i de fall där det land barnet kommer från saknar regler om adoption. Beträffande adoption av indiska barn tillämpas för närvarande som regel det förfarings sättet att svenskt medborgarskap söks och beviljas för barnet innan en adoptionsansökan godkänns av vederbörande domstol. Detta omständliga förfarande kan undvikas med den nya lagstiftningen.

Ett mera speciellt problem tas upp av *domareföreningen* mot bakgrund av ett förslag i departementspromemorian om att adoptivbarn skall kunna adopteras på nytt med resultat att all verkan av den tidigare adoptionen upphör. Med hänsyn till de i betänkandet föreslagna

reglerna om hävande av adoptivförhållande anser föreningen, att ansökan om sådan ny adoption kan prövas med tillämpning av reglerna i utredningsförslaget, även om inte till följd av den nya adoptionen verkan av den tidigare adoptionen upphör i den stat där adoptionsbeslutet meddelats.

5.5 Verkan av utländskt adoptionsbeslut

Beträffande utredningens förslag om erkännande av adoption som skett i utlandet anser *Stockholms tingsrätt*, att avfattningen av den lagbestämmelse som utredningen har föreslagit kan tänkas ge vid handen, att giltigheten av adoptionsbeslut som meddelats i främmande stat skulle vara beroende av Kungl. Maj:ts godkännande i alla de fall som inte omfattas av huvudregeln. Tingsrätten instämmer i ett motivuttalande i betänkandet, att det inte kan vara lämpligt att i alla sådana fall kräva Kungl. Maj:ts godkännande för att adoptionen skall anses gällande. Tingsrätten ifrågasätter, om inte lagtexten bör utformas i närmare anslutning till motivuttalandet.

I anslutning till förslaget, att det för vissa fall skall förutsättas godkännande av Kungl. Maj:t för att beslut om adoption som meddelats i främmande stat skall gälla här i riket, anför *familjelagssakkunniga* att det med hänsyn till prövningens art förefaller lämpligt att ge Kungl. Maj:t möjlighet att delegera beslutanderätten till myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer.

5.6 Rättsverkningar av adoption

I fråga om utredningens förslag rörande adoptions rättsverkningar i internationellrättsliga förhållanden anför *föreningen Adoptionscentrum*, att det genom de föreslagna reglerna torde stå fullt klart att de svenska reglerna om stark adoption blir tillämpliga, när en adoption som genomförts i annat land godkänts av Kungl. Maj:t, och att den osäkerhet som för närvarande föreligger på denna punkt därigenom undanröjs.

Beträffande utredningens förslag att adoptivbarnet och dess släktingar ej på grund av det allmänna arvsstatutet skall gå förlustiga rätt till arv som var förutsatt vid adoptionen ifrågasätter *domarsföreningen*, om inte genom en sådan regel alltför stor vikt fästs vid de förhållanden som rådde vid tiden för adoptionsbeslutet. Den anknytning till viss stat, som förelåg när adoptionsbeslutet meddelades, kan ha helt upphört när arvfallet inträffar kanske flera decennier därefter. Den föreslagna regeln kan få till följd att adoptivbarnet och dess avkomlingar blir berättigade till arv såväl efter sina biologiska släktingar som efter adoptantens släkt. Denna konsekvens förefaller enligt föreningen inte eftersträfvansvärd.

Ifall en bestämmelse om undantag från det allmänna arvsstatutet inte anses kunna undvaras, föreslår föreningen att frågan om utformningen av en sådan regel upptages till förnyad prövning.

5.7 Hävande av adoption

Det i departementspromemorian framlagda förslaget, att frågan om hävande av adoption i internationella rättsförhållanden över huvud taget inte skall regleras i en ny lagstiftning, om den interna rättens regler om hävande av adoption slopas, tillstyrks av *Stockholms tingsrätt, socialstyrelsen, familjelagssakkunniga, Malmö stads barnavårdsnämnd* och *advokatsamfundet*. Förslaget lämnas dessutom uttryckligen utan erinran av *hovrätten över Skåne och Blekinge. Familjelagssakkunniga* anför, att bortsett från att vissa svaga former av utländsk adoption i undantagsfall skulle kunna tänkas bli hävda i Sverige med tillämpning av utländsk rätt, svensk domstol normalt kommer att vägra häva adoption i internationellrättsligt sammanhang, därest nuvarande hävande-regler i föräldrabalken upphävs. Detta finner de sakkunniga vara följderiktigt från den interna rättens synpunkt och inte stridande mot våra internationella åtaganden. Den omständigheten att den interna svenska rätten inte kommer att tillåta hävande av adoption utesluter dock enligt familjelagssakkunniga inte att ett utländskt beslut om hävande måste erkännas i Sverige, även om adoptionen har skett här i landet och enligt svensk rätt. Ansluter vi oss till Haagkonventionen om adoption är vi i förhållande till annan konventionsstat skyldiga att utan vidare erkänna beslut om hävande som meddelats i den staten av myndighet som var behörig därtill enligt bestämmelserna i konventionen. Om utvecklingen i utländsk adoptionsrätt allmänt går i riktning mot stark adoption, vilket antyds i betänkandet, torde emellertid hävningsmöjligheterna även utomlands komma att minskas.

5.8 Övriga frågor och övergångsbestämmelser

Utredningens förslag till allmänna bestämmelser och övergångsbestämmelser har inte mött någon kritik under remissbehandlingen.

6. Föredraganden

6.1 Allmänna synpunkter

Under senare år har intresset för adoption av utländska barn ökat kraftigt i vårt land. Utvecklingen har lett till att enskilda och myndigheter allt oftare ställs inför internationellrättsliga problem rörande adop-

tion. Detta har aktualiserat frågan om behov föreligger av en reformering av nu gällande internationellrättsliga regler på detta område.

Den svenska lagstiftningen om internationella rättsförhållanden rörande adoption härrör — fränsett den reglering som gäller för internationella förhållanden — från den första adoptionslagens tillkomst år 1917. Bestämmelser i ämnet finns nu intagna i 6 kap. lagen (1904: 26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption (1904 års lag). Bestämmelserna är kortfattade, och betydelsefulla frågor är inte behandlade. Bl. a. saknas föreskrifter om när svensk domstol är behörig att ta upp ansökan om adoption med internationell anknytning och bestämmelser om rättsverkningarna av sådan adoption. Även om dessa frågor synes ha fått sin lösning i praxis utan att några nämnvärda svårigheter uppkommit, kan olägenheterna av att regleringen är ofullständig väntas bli mera märkbara efter hand som antalet adoptioner med internationell anknytning ökar. Det är därför önskvärt att ge såväl enskilda medborgare som myndigheterna bättre ledning än de får f. n. Härtill kommer att den gällande regleringen har visat sig försvåra eller åtminstone fördröja adoptioner som är till barnets bästa och därför i och för sig framstår som lämpliga och önskvärda. Dessa svårigheter föranleds av att enligt nu gällande rätt en utländsk medborgare inte får adoptera eller adopteras i Sverige, om inte adoptionen blir gällande i den stat han tillhör. Svensk domstol kan därför i sådana fall ofta inte utan vidare bifalla en adoptionsansökan. I vissa fall har adoption av utländskt barn kunnat genomföras först sedan barnet upptagits till svensk medborgare. Någon hänsyn till den främmande statens reglering har alltså inte tagits i sak. Naturalisationen har använts som en metod att komma ifrån kravet i den svenska internationella adoptionsrätten att adoption av utlänning kan ske bara om adoptionen blir gällande i dennes hemland. Att lagstiftningen måste kringgås på detta sätt, för att ett i sak önskvärt och lämpligt resultat skall uppnås, ger tydligt vid handen att lagstiftningen på området är i behov av en översyn.

Vid en sådan översyn måste beaktas att hithörande frågor till viss del har blivit föremål för reglering på det internationella planet. Haagkonferensen för internationell privaträtt, av vilken Sverige är medlem, har antagit en den 15 november 1965 daterad konvention om behörig myndighet, tillämplig lag och erkännande av beslut rörande adoption (här benämnd Haagkonventionen).

I betänkandet (SOU 1969: 11) Internationell adoptionsrätt har särskilt tillkallad sakkunnig lagt fram förslag till en särskild lag om internationellrättsliga förhållanden rörande adoption, avsedd att ersätta 6 kap. i 1904 års lag. Lagförslaget innehåller bestämmelser om svensk domstols behörighet att pröva ansökan om adoption, om tillämplig lag vid prövning av sådan ansökan, om erkännande av utländska adoptionsbeslut,

om vissa rättsverkningar av adoption och om hävande av adoption. Utan att ta någon bestämd ståndpunkt i frågan om lämpligheten av ett svenskt tillträde till Haagkonventionen har utredningen i sitt lagförslag eftersträvat en reglering i nära överensstämmelse med konventionen. Ett svenskt tillträde till denna förutsätter emellertid enligt utredningsförslaget vissa särbestämmelser för fall som omfattas av konventionen. Utredningen förordar att Kungl. Maj:t genom den nya lagen bemyndigas att meddela sådana bestämmelser och har även lagt fram förslag till en kungörelse i ämnet.

Genom lagen (1970: 840) om ändring i föräldrabalken har möjligheterna att häva adoption slopats i svensk rätt med verkan fr. o. m. den 1 januari 1971. I bilaga till den promemoria (Ds Ju 1970: 5) som låg till grund för den nya lagstiftningen diskuteras frågan vilken verkan ett undanröjande av hävningsmöjligheterna skall ha i internationell-privaträttsligt hänseende. I promemorian förordas att de i utredningsförslaget upptagna bestämmelserna om hävande av adoption inte upphöjs till lag och att de internationell-privaträttsliga frågorna rörande hävande av adoptivförhållande med internationell anknytning lämnas oregrerade i en blivande lagstiftning om internationella rättsförhållanden rörande adoption.

Utredningens lagförslag har i sina huvuddrag — frånsett reglerna rörande hävande av adoption — fått ett genomgående positivt mottagande av remissinstanserna. Dessa har i allmänhet också anslutit sig till den i promemorian uttalade uppfattningen att frågan om hävande av adoption inte bör regleras i en ny internationellrättslig lagstiftning.

Jag biträder remissinstansernas uppfattning att utredningens lagförslag — om man t. v. bortser från hävandereglerne — i och för sig är väl ägnat att läggas till grund för lagstiftning. Innan jag går in på själva lagstiftningsärendet vill jag behandla frågan om Sverige bör tillträda Haagkonventionen, eftersom denna fråga har nära samband med frågorna om lämpligheten av och formerna för en ny lagstiftning om internationell adoptionsrätt. Till den speciella frågan om hävande av adoption med internationell anknytning liksom till enskildheterna i övrigt i utredningsförslaget får jag anledning att återkomma i det följande.

6.2 Frågan om tillträde till Haagkonventionen

Utredningen har för sin del utgått från att Sverige förr eller senare tillträder Haagkonventionen. Enligt utredningens mening förelåg emellertid vid den tidpunkt då betänkandet lades fram inte ett tillräckligt underlag för en bedömning av frågan om så bör ske. Enligt utredningen är vissa olägenheter förenade med ett tillträde till konventionen. Ett slutligt ställningstagande i ratifikationsfrågan förutsätter en avvägning huruvida konventionens krav i olika hänseenden och därmed förenade

olägenheter uppvägs av de fördelar som vinnas till följd av att svenska adoptionsbeslut tillförsäkras erkännande i övriga konventionsstater. Resultatet av en sådan avvägning blir i sin tur beroende av hur många och vilka främmande stater som tillträder konventionen. Hittills har som nämnt endast en stat (Österrike) ratificerat konventionen och i övrigt bara två stater (Schweiz och Storbritannien) undertecknat den.

Bara ett fåtal remissinstanser har uttalat sig i ratifikationsfrågan. Dessa instanser tillstyrker eller förklarar sig inte vilja motsätta sig att Sverige tillträder konventionen.

För egen del anser jag i likhet med utredningen och av skäl som utredningen har anfört att tiden ännu inte är mogen att ta ställning till frågan om Sveriges tillträde till konventionen. Som utredningen har framhållit bör ett sådant tillträde om möjligt ske gemensamt med övriga nordiska länder. F. n. har man emellertid inte i något av dessa länder aktuella planer på att ratificera konventionen.

6.3 Lämpligheten av lagstiftning

Att frågan om Sveriges ratifikation av Haagkonventionen tills vidare skjuts på framtiden hindrar enligt min mening inte att intern lagstiftning omedelbart genomförs på grundval av utredningsförslaget. Som kommer att framgå av det följande delar jag utredningens uppfattning att de allmänna internationell-privaträttsliga regler rörande adoption, som under alla förhållanden måste finnas med tanke på förhållandet till icke-konventionsstater, i vissa hänseenden bör utformas på ett sätt som innebär avvikelser från konventionens reglering. Det kommer därför även efter ett svenskt tillträde till konventionen att i svensk lag finnas två regelsystem på detta område — bortsett från att det även i framtiden kan finnas behov av särskilda internordiska regler. Bl. a. med hänsyn till att antalet konventionsstater i varje fall under överskådlig tid kommer att vara begränsat är det naturligt att problemet tekniskt löses på det sätt som utredningen har föreslagit och som innebär att på konventionen grundade bestämmelser får karaktären av särskilda regler om undantag från en allmän lag om internationella rättsförhållanden rörande adoption. En lagstiftning av detta slag som genomförs nu behöver således inte ändras utan endast kompletteras i samband med en framtida ratifikation av konventionen. Ett viktigt skäl att inte skjuta frågan om en generell lagstiftning i ämnet på en obestämd framtid är givetvis det förut påtalade akuta behovet av en reformering av nuvarande regler.

Det sagda innebär inte att den lagstiftning som genomförs nu inte bör utformas med beaktande av innehållet i Haagkonventionen. Det är tvärtom ett önskemål att en nära anpassning till konventionens regelsystem sker så långt detta är förenligt med de grundläggande värderingar på

adoptionens område som bär upp vår interna adoptionenslagstiftning. Det bör härvid beaktas att innehållet i Haagkonventionen får anses vara ett uttryck för en i dag förhärskande internationell opinion i fråga om vad som bör gälla rörande adoptioner med internationell anknytning.

I detta sammanhang bör också uppmärksammas frågan om en ny lagstiftnings förhållande till det lagstiftningsarbete på den internationella familjerättens område i övrigt som pågår f. n.

Familjerättskommittén har lagt fram förslag till ny lagstiftning på detta område i betänkandet (SOU 1969: 60) Internationell äktenskaps- och arvsrätt. Förslaget har remissbehandlats och är f. n. föremål för överväganden inom justitiedepartementet. Oavsett vad resultatet kan bli av dessa överväganden är det enligt min mening tydligt att ett genomförande av den nu aktuella lagstiftningen rörande adoption inte innebär att man tar ståndpunkt i frågor av principiell räckvidd och därigenom föregriper en mera omfattande lagstiftning på den internationella familjerättens område. De båda utredningsförslagen bygger i. ö. på samma grundsyn när det gäller den internationella familjerättens centrala problem.

6.4 Formerna för lagstiftningen

1904 års lag framstår i flera hänseenden som föråldrad och familjerättskommittén har som nämnt lagt fram förslag till ny lagstiftning i de frågor om äktenskaps ingående och upplösning som behandlas där. De regler om adoption som utredningen har föreslagit bygger på en kombination av nationalitets- och domicilprinciperna, medan 1904 års lag ger ett dominerande utrymme åt nationaliteten som anknytningsfaktum. I den delen kan jag i princip ansluta mig till utredningsförslaget. Under dessa förhållanden anser jag i likhet med utredningen att de nya reglerna inte lämpligen bör inpassas i 1904 års lag utan som utredningen har föreslagit bör få sin plats i en fristående lag om internationella rättsförhållanden rörande adoption.

Utredningen behandlar inte frågan om behovet av ändring i de internationiska adoptionsregler som finns i 1931 års nordiska konvention och 1931 års förordning. Jag kommer emellertid i det följande att ta upp frågan huruvida sloandet av de nuvarande möjligheterna att häva adoption bör föranleda att frågan om en revision av konventionen och förordningen aktualiseras.

Jag övergår nu till att behandla de olika frågor som berörs i utredningens förslag till lag om internationellrättsliga förhållanden rörande adoption.

6.5 Svensk domstols behörighet

Bestämmelser om svensk domstols behörighet att pröva ansökan om adoption finns inte i 1904 års lag. Utredningen föreslår, att ansökan om adoption får prövas av svensk domstol, om den eller de sökande är svenska medborgare eller har hemvist här i riket eller om Kungl. Maj:t i annat fall medger att ansökan prövas här. Utredningens förslag i denna del har inte föranlett några erinringar under remissbehandlingen.

Såvitt gäller svensk domstols behörighet i fall då den eller de sökande är svenska medborgare eller har hemvist här i riket överensstämmer förslaget i huvudsak med svensk rättspraxis och med Haagkonventionen om adoption. I likhet med remissinstanserna biträder jag förslaget i denna del.

I fall då två makar söker adoption kan det tänkas att ingen av de nyss angivna behörighetsgrunderna — medborgarskap eller hemvist i Sverige — föreligger beträffande båda makarna men att någon av grunderna föreligger beträffande en av dem. I en del sådana fall har adoptionsansökan upptagits av svensk domstol. Däremot synes ansökan om adoption inte ha upptagits i fall då sökanden varit utländsk medborgare med hemvist utomlands. I sådana fall kan det dock undantagsvis vara önskvärt, att ansökan om adoption får prövas här, t. ex. i vissa fall när den som skall adopteras är svensk medborgare eller har hemvist här. Som regel framstår det visserligen som lämpligast att ansökan om adoption prövas i den stat till vilken adoptanten har den närmaste anknytningen, eftersom det är lättast att i den staten utreda frågan om adoptionens lämplighet, men förhållandet kan undantagsvis vara ett annat. För bl. a. fall av den art som jag här har berört föreslår utredningen som nämnt att Kungl. Maj:t får pröva om ansökan bör upptas av svensk domstol. Även jag anser det lämpligt att adoptionssökande i en del särpräglade situationer, som inte lämpligen kan preciseras närmare i lag, kan få sin ansökan prövad av svensk domstol. I likhet med vad som gäller enligt lagen (1964: 726) om svensk domstols prövning av äktenskapsmål i vissa fall bör som utredningen har föreslagit prövningen i det enskilda fallet ankomma på Kungl. Maj:t. Jag biträder sålunda utredningens förslag också i denna del.

6.6 Tillämplig lag

1904 års lag utgår från att svensk lag skall tillämpas vid svensk domstols prövning av ansökan om adoption. Detta kommer indirekt till uttryck genom föreskriften att utländsk medborgare inte får här i riket adoptera eller adopteras, om inte adoptionen bli gällande i den stat han tillhör. Det är som jag förut har anfört framför allt denna bestämmelse som försvårat eller t. o. m. hindrat i och för sig lämpliga adoptioner av

utländska barn. Utredningen föreslår, att ansökan om adoption skall prövas enligt svensk lag och att, när den som skall adopteras inte har fyllt aderton år, det skall beaktas, om sökande eller barnet genom medborgarskap eller hemvist har sådan anknytning till främmande stat att det skulle lända till avsevärd olägenhet för barnet, om adoptionen inte blir gällande där. Utredningens förslag har genomgående tillstyrkts under remissbehandlingen.

Förslaget att svensk lag skall tillämpas oavsett parternas medborgarskap eller hemvist överensstämmer med vad som får anses vara gällande rätt. Även Haagkonventionen om adoption upptar som huvudregel att myndighet som är behörig att ta upp ansökan om adoption tillämpar det egna landets lag. Härifrån gör dock konventionen två undantag. Dels skall barnets nationella lag tillämpas i fråga om samtycken och yttranden som rör barnet, dels skall vissa adoptionshinder i lagen i den stat där adoptanterna är medborgare tillämpas, om den staten har gjort uttryckligt förbehåll därom. Det första undantaget saknar motsvarighet i gällande svensk rätt, och det andra är utpräglat konventionsbetingat. Det finns enligt min mening inte anledning att ta upp motsvarighet till något av dessa undantag i den generella lagstiftning som nu skall genomföras. Om Sverige senare tillträder Haagkonventionen, får erforderliga undantag från den generella lagstiftningen göras i det sammanhanget. Jag biträder sålunda utredningens förslag i denna del.

Som jag förut har anfört har kravet på att svensk adoption blir gällande i utländsk parts hemland medfört betydande olägenheter. Om ett utländskt barn från ett geografiskt avlägset land har lämnat hemlandet för att i Sverige adopteras av svenska medborgare eller andra här bosatta personer, torde frågan, huruvida den svenska adoptionen blir rättsligt gällande i barnets hemland eller inte, regelmässigt sakna varje praktisk betydelse. I hithörande fall har man i allmänhet inte anledning räkna med att barnet i framtiden kommer att flytta tillbaka till hemlandet, särskilt inte om barnet skall upptas till svensk medborgare efter adoptionen. Men i så fall är det också likgiltigt för alla parter huruvida den främmande statens lag erkänner adoptionen. Å andra sidan finns det som domareföreningen har anfört skäl att iakttaga viss försiktighet med tanke på bl. a. fall då sökanden är utländsk medborgare med hemvist i Sverige. Om man i det särskilda fallet har anledning räkna med att adoptanten flyttar åter till sitt hemland med barnet, bör adoption få ske endast om den blir gällande i det landet eller särskilda skäl talar för att adoptionen är till förmån för barnet trots att den inte erkänns i adoptantens hemland. Situationen kan böra bedömas på samma sätt i ett fall då sökanden har hemvist i främmande stat utan att vara medborgare där — han är t. ex. svensk medborgare. Också i ett sådant fall bör det beaktas vilken verkan adoptionen får i hemvistlandet.

Som utredningen har påpekat följer visserligen av 4 kap. 6 § för-

äldrabalken, att sådana olägenheter som i internationellrättsliga förhållanden kan uppstå till följd av att en adoption inte blir gällande utomlands bör beaktas, när svensk domstol prövar om adoption bör tillåtas. I fråga om adoption av minderårigt barn finner jag dock i likhet med utredningen att en särskild bestämmelse i förevarande hänseende lämpligen bör tas upp i lagen. Jag anser det inte vara uteslutet att det på annat sätt än genom barnets eget eller den eller de tilltänkta adoptanternas hemvist eller medborgarskap kan föreligga sådan anknytning till främmande stat att frågan huruvida adoptionen blir gällande i den staten bör tilläggas betydelse. Den ifrågavarande bestämmelsen bör utformas med beaktande härav. Till frågan om bestämmelsens redaktionella utformning i övrigt återkommer jag i specialmotiveringen.

6.7 Verkan av utländskt adoptionsbeslut

I fråga om verkan här i riket av adoption som skett utomlands innehåller 1904 års lag att svensk medborgare inte får adoptera eller adopteras i främmande stat, om inte Kungl. Maj:t med avseende på viss stat eller för bestämt fall har medgett att det får ske. Utredningen föreslår, att beslut om adoption som meddelats i främmande stat skall gälla här i riket, om den eller de sökande var medborgare eller hade hemvist i den främmande staten när beslutet meddelades. Så långt står utredningens förslag i denna del i huvudsaklig överensstämmelse med Haagkonventionens bestämmelser. Utredningen föreslår emellertid en inskränkande bestämmelse av innebörd, att om adoptivbarnet var svensk medborgare eller hade hemvist här i riket, adoptionen blir gällande här endast om den godkänns av Kungl. Maj:t. Slutligen innehåller utredningsförslaget en föreskrift enligt vilken Kungl. Maj:t skall kunna förordna, att adoption också i annat fall skall gälla här i riket.

Utredningens förslag i denna del har under remissbehandlingen mött erinringar endast i fråga om ett par detaljer som jag strax återkommer till.

För egen del vill jag framhålla, att det i frågor som rör en persons familjerättsliga ställning, t. ex. om han är gift eller skild, är barn till viss man eller är adopterad, i och för sig är av vikt att vad som skett i ett land så långt möjligt respekteras i andra länder. Annars uppstår s. k. "haltande" rättsförhållanden, när t. ex. en person i en stat anses vara frånskild, men i en annan anses fortfarande vara gift, eller när i en stat en person anses vara adopterad, medan han i en annan anses fortfarande vara medlem av den biologiska familjen. Konsekvenserna av sådana haltande förhållanden kan medföra svåra olägenheter för den som flyttar från den ena staten till den andra.

Starka skäl talar sålunda för att utländska adoptioner i största möjliga utsträckning respekteras och tilläggs verkan här i landet. Haagkonven-

tionen uppställer inte annan förutsättning härför än att den eller de adoptionsökande vid tiden för adoptionsansökan och adoptionsbeslutet var medborgare eller hade hemvist i den stat där beslutet meddelades. De fördelar som det vid ett svenskt tillträde till konventionen innebär att i Sverige meddelade adoptionsbeslut under de angivna förutsättningarna erkänns i övriga konventionsstater kan motivera att vi påtar oss så långtgående förpliktelser i fråga om erkännande av adoptionsbeslut meddelade i annan konventionsstat som konventionen föreskriver. Situationen är en annan när det nu gäller att införa generella regler om verkan i Sverige av utländska adoptionsbeslut, eftersom vi i detta läge helt saknar garantier för en på ömsesidighet grundad likvärdig behandling i främmande stater av svenska adoptionsbeslut. Svenska medborgare och personer med hemvist i Sverige har ett berättigat intresse av att här beredas ett rättsskydd i överensstämmelse med de grundläggande värderingarna i vår rättsordning. Av särskild betydelse är, som också utredningen har framhållit, att ett erkännande här av ett utländskt adoptionsbeslut beträffande en minderårig medför att adoptanten blir vårdnadshavare och därmed kan bestämma barnets vistelsort. Eftersom det inte kan uteslutas att en utländsk adoption i ett eller flera hänseenden framstår som olämplig från svensk synpunkt, kan ett erkännande av adoptionen i fall då barnet är svensk medborgare eller har hemvist här leda till uppenbart stötande resultat. På nu anförda skäl biträder jag utredningens förslag att giltigheten här i landet av ett utländskt beslut om adoption av den som är svensk medborgare eller har hemvist i Sverige görs beroende av särskild prövning i det enskilda fallet.

I ett betydande antal av de fall då svensk medborgare eller utlänning med hemvist här i landet adopterar ett utländskt barn äger adoptionen rum i barnets hemland. År 1969 adopterades genom beslut av svensk domstol 183 utländska medborgare. Av dessa var 176 under 18 år och 143 under 7 år. Under samma år lämnade Kungl. Maj:t medgivande till adoption utomlands av utländska medborgare i 225 fall. Av dessa adoptivbarn var 206 koreanska medborgare.

Anledningen till att adoptionen äger rum i barnets hemland torde som regel vara, att den främmande staten som en förutsättning för att barnet skall få lämna landet kräver att adoptionen genomförs där. Eftersom adoptanterna i dessa fall typiskt sett saknar anknytning till den främmande stat där adoptionen sker, kan man inte räkna med att beslutet alltid kunnat föregås av en så noggrann prövning som hänsynen till barnets bästa kräver. Det synes därför inte lämpligt att utländska adoptionsbeslut av detta och liknande slag generellt tilläggs giltighet i Sverige. Också i hithörande fall bör en prövning ske i de enskilda fallen. Jag anser sålunda i likhet med utredningen, att när adoptanten eller adoptanterna inte var medborgare eller hade hemvist i den stat där

adoptionen skedde, det bör krävas särskilt godkännande av adoptionen för att den skall bli gällande här.

Utredningen har uttalat att det inte kan vara lämpligt att i fråga om utländsk adoption som inte blir automatiskt gällande i Sverige ovillkorligen enligt den föreslagna huvudregeln kräva särskilt godkännande av Kungl. Maj:t för att adoptionen skall respekteras. Bestämmelserna i 3 § utredningsförslaget är med andra ord inte uttömmande. Enligt utredningen får det ankomma på domstolarna att pröva huruvida i fall då godkännande saknas ett sådant adoptivförhållande har uppkommit genom beslut i främmande stat att det bör respekteras här i landet.

Stockholms tingsrätt har anslutit sig till utredningens uppfattning i sak men har ifrågasatt om inte lagtexten bör utformas i närmare anslutning till utredningens motivuttalanden.

För egen del anser jag utgångspunkten böra vara att särskilt godkännande skall ha lämnats för att det utländska adoptionsbeslutet skall tilläggas rättsverknningar i Sverige. I varje fall gäller detta i fråga om sådana verkningar som är av omedelbar betydelse för adoptivbarnets rättsställning, t. ex. när det gäller vårdnad, förmynderskap och underhållsskyldighet. I allmänhet synes godkännande böra krävas också när fråga uppkommer om adoptivbarnets arvsrättsliga ställning. Så länge åtminstone en av parterna i adoptivförhållandet lever synes kravet på godkännande av adoptionen normalt inte innebära någon oskäligen börda på den intresserade parten. En arvsvist i vilken frågan om adoptionens giltighet är av central betydelse kan emellertid uppkomma sedan såväl adoptanten eller adoptanterna som adoptivbarnet avlidit. Det är tvetsamt om en prövning av adoptionen över huvud taget kan ske på ansökan av annan än adoptanten eller adoptivbarnet. I ett fall av denna art bör det därför inte vara uteslutet att svensk domstol utan att godkännande föreligger prövar adoptionsbeslutet och eventuellt tillägger det verkan i t. ex. arvsrättsligt hänseende. En motsvarande situation kan f. ö. uppkomma under adoptivbarnets eller adoptantens livstid, om nämligen barnet eller adoptanten har intresse av att adoptionen inte tillerkänns verkan i Sverige — det kan t. ex. röra sig om en tvist mellan adoptivbarnet och dess biologiska släktingar om arv efter barnets naturliga föräldrar.

Frånvaron av godkännande bör sålunda normalt leda till att det utländska adoptionsbeslutet inte blir gällande i Sverige. Svensk domstol bör dock vara oförhindrad att pröva giltigheten av ett sådant beslut i fall då godkännande inte kunnat utverkas eller det av särskilda skäl inte kunnat krävas att godkännande utverkats.

Till frågan hur det nu beskrivna rättsläget skall på lämpligt sätt återspeglas i lagtexten återkommer jag i specialmotiveringen.

Enligt utredningens förslag skall frågor om godkännande av utländska adoptionsbeslut prövas av Kungl. Maj:t. Familjelagssakkunniga anser att

Kungl. Maj:t bör ha möjlighet att delegera denna prövningsrätt till myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer. Jag delar denna uppfattning. Det kan övervägas att låta socialstyrelsen pröva bl. a. frågan om godkännande av adoption i fall då svensk medborgare med hemvist i Sverige har i främmande stat adopterat någon som är medborgare i den staten.

6.8 Rättsverkningar av adoption

Om man bortser från en föreskrift i den internordiska arvsregleringen saknas i svensk rätt bestämmelser om rättsverkningar av adoption i internationella rättsförhållanden.

Utredningen föreslår att bestämmelser nu införs om vårdnad, förmynderskap och underhåll samt om arv. I förstnämnda tre hänseenden innebär förslaget, att när utomlands meddelat beslut om adoption skall gälla i Sverige, adoptivbarnet skall räknas som adoptantens barn i äktenskap. I fråga om arvsrätt i adoptivförhållanden föreslår utredningen, att vad som i allmänhet är föreskrivet om tillämplig lag beträffande rätten till arv skall gälla, även om adoptionen ägt rum med tillämpning av annan lag. Adoptivbarnet och dess släktingar skall dock inte därigenom gå förlustiga rätt till arv som var förutsatt vid adoptionen. I fall då underårigt adoptivbarn inte får arva adoptanten skall enligt förslaget skäligt bidrag till barnets underhåll utgå av behållningen i adoptantens dödsbo före arvs- och testamentslotter.

Utredningens förslag i fråga om vårdnad, förmynderskap och underhållsbidrag har inte mött några erinringar under remissbehandlingen. Däremot ifrågasätter domareföreningen, om inte utredningen i sitt förslag om rätt till arv i adoptivförhållanden har fäst alltför stor vikt vid de förhållanden som rådde vid tiden för adoptionsbeslutet.

Internationella rättsförhållanden som rör förmynderskap är reglerade i 4 och 5 kap. 1904 års lag. Beträffande vårdnaden om och underhållsbidrag till barn i internationella rättsförhållanden finns spridda bestämmelser i bl. a. lagen (1964: 726) om svensk domstols prövning av äktenskapsmål i vissa fall samt, för internordiska förhållanden, 1931 års förordning. I huvudsak är dock dessa frågor överlämnade åt rättstillämpningen.

Det kan inte komma i fråga att i detta sammanhang åstadkomma en fullständig reglering av alla hithörande problem. En internationellrättslig lagstiftning om adoption bör dock ge besked i frågan, om en utländsk adoption i angivna hänseenden ger starka eller svaga rättsverkningar, dvs. om adoptivbarnet helt inlemmas i adoptantens familj eller om vissa rättsverkningar av den biologiska släktskapen kvarstår. Jag vill i sammanhanget erinra om att genom lagen (1970: 841) om ändring i lagen (1958: 640) om ändring i föräldrabalken och lagen (1970:

842) om ändring i lagen (1958: 638) om införande av nya ärvdabalken bestående äldre, s. k. svaga adoptioner fr. o. m. den 1 juli 1971 får samma rättsverkningar som s. k. starka adoptioner dvs. i första hand adoptioner som skett efter den 1 juli 1959. Vidare pågår inom justitiedepartementet en genomgång av lagar och andra författningar utanför det familjerättsliga området i syfte att så långt möjligt avlägsna kvarstående bestämmelser som gör skillnad mellan släktskap på grund av adoption och biologisk släktskap. De ändringar i den interna lagstiftningen som sålunda genomförts eller förbereds bygger på den principiella uppfattningen att adoption bör i rättsligt hänseende helt likställas med biologisk släktskap.

Frågor som rör vårdnad, förmynderskap och underhåll är av central betydelse för adoptivbarnets rättsställning. Det finns inte anledning att på grund av anknytning till utländsk rätt frånga den svenska rätts principiella ståndpunkt, att adoptivbarn skall likställas med biologiskt barn i dessa hänseenden. När adoptionen har skett i Sverige, torde det oavsett parternas medborgarskap eller hemvist vara uppenbart att den här i landet medför de rättsverkningar i angivna hänseenden som svensk lag knyter till adoption. Någon särskild bestämmelse härom synes inte behövlig. Tvekan skulle däremot möjligen kunna uppkomma i frågan vilka rättsverkningar i dessa hänseenden som i Sverige skall tilläggas sådant utländskt adoptionsbeslut som enligt det föregående skall vara gällande här. En uttrycklig föreskrift i ämnet bör därför som utredningen har föreslagit tas upp i den nya lagen.

När det gäller frågan om rätten till arv i adoptivförhållanden biträder jag i likhet med remissinstanserna utredningens förslag att som huvudregel skall gälla att den lag skall tillämpas som i allmänhet är bestämmande för rätten till arv efter den döde, det s. k. arvsstatutet. Enligt svensk rätt är detta — utanför internordiska förhållanden — lagen i den stat där den avlidne var medborgare vid tiden för dödsfallet.

En tillämpning av det allmänna arvsstatutet medför den fördelen att uppgörelsen i ett dödsbo till den del den skall ske i Sverige kommer att ske med tillämpning av en och samma lag. En sådan ordning är uppenbarligen ändamålsenlig, och avsteg från denna princip bör enligt min mening göras endast om starka skäl talar för det.

Vid övervägande av vilket eller vilka undantag från huvudregeln som bör göras har utredningen ansett avgörande vikt böra fästas vid under vilka förutsättningar i arvsrättsfrågan adoptionen har skett och med denna utgångspunkt föreslagit att en tillämpning av huvudregeln inte i något fall skall få leda till att adoptivbarnet och dess släktingar förlorar den arvsrätt som var förutsatt vid adoptionen. Jag kan inte biträda detta förslag. Den anknytning till viss stat som kan ha förelegat när adoptionsbeslutet meddelades kan som domareföreningen påpekar helt ha upphört när arvfallet inträffar. En regel sådan som den av ut-

redningen föreslagna är inte heller så alldeles lätt att tillämpa, eftersom det vid ett arvfall som inträffar kanske lång tid efter adoptionsbeslutet kan vara utomordentligt svårt att förebringa tillförlitlig utredning rörande de berörda parternas förutsättningar, i all synnerhet när det är fråga om utländskt adoptionsbeslut. Avgörande betydelse bör emellertid enligt min mening tillmätas det förhållandet att i den svenska adoptionslagstiftningen, enligt vilken som jag nyss nämnde samtliga adoptioner fr. o m. den 1 juli 1971 får de rättsverkningar som f. n. tilläggs s. k. starka adoptioner, parternas förutsättningar i fråga om arvsrätten när adoptionen skedde helt saknar betydelse. Det finns under dessa förhållanden enligt min mening inte skäl att ta sådana hänsyn i internationella rättsförhållanden. Jag anser därför att bestämmelserna om arvsrätten i adoptivförhållanden inte i något fall bör grundas på vad som var förutsatt vid adoptionen.

Det sagda innebär inte att jag anser den angivna huvudregeln böra tillämpas undantagslöst. En tillämpning av det allmänna arvsstatutet kan ibland leda till att adoptivbarnet inte likställs med adoptantens barn i äktenskap, utan att tvärtom arvsrätt äger rum inom den biologiska släkten men däremot inte alls eller endast i begränsad omfattning i adoptantens släkt. Detta kan dock inträffa endast om arvlåtaren är utländsk medborgare. Frågor som rör arv är inte av samma centrala betydelse för adoptivbarnets ställning som frågor om vårdnad, förmynderskap och underhåll. Om arvlåtaren är utländsk medborgare och dessutom adoptionen har skett utomlands, torde som regel arvsrättsförhållandet inte kunna anses ha så stark anknytning till Sverige. En tillämpning av utländsk lag synes därför kunna godtagas i sådana fall, även om detta leder till ett annat resultat än som skulle ha inträtt om svensk lag tillämpats. Annorlunda förhåller det sig i fall då adoptionen har ägt rum i Sverige.

Den reglering i lagvalsfrågan som nu sker kommer att tillämpas vid sådan fördelning av kvarlåtenskap som äger rum här. Det skulle te sig stötande om en adoption som skett i Sverige vid ett arvskifte som sker här inte skulle få de verkningar som svensk adoptions- och arvslagstiftning tillägger en sådan adoption. Det skulle bl. a. innebära att när utländsk medborgare, vars barn har bortadopterats genom svensk domstols beslut, vid dödsfallet hade hemvist i Sverige eller i övrigt efterlämnat kvarlåtenskap här, adoptivbarnet måste uppsåras och släktskapen fastställas. Detta står inte i god överensstämmelse med den svenska rättens grundsyn på adoptionsförhållandet och skulle särskilt vid s. k. inblanco-adoptioner kunna leda till mycket olyckliga följder. En tillämpning av det allmänna arvsstatutet i hithörande fall skulle dessutom ibland kunna leda till att adoptivbarnet får dubbel arvsrätt, dvs. full arvsrätt i såväl den biologiska släkten som adoptantens släkt, om nämligen olika lagar gäller i fråga om arvet efter olika arvlåtare. En sådan

ordning är inte heller väl förenlig med grunderna för vår rättsordning på förevarande område.

På grundval av dessa överväganden förordar jag att den angivna huvudregeln förses med det undantaget, att om adoptionen skett i Sverige adoptivbarnet i arvsrättsligt hänseende alltid skall jämföras med adoptantens barn i äktenskap. En sådan undantagsregel leder till såväl att någon arvsrätt inom den biologiska släkten inte äger rum som att i fråga om arvsrätten mellan adoptivbarnet eller dess avkomlingar, å ena, samt adoptanten eller dennes släkt, å andra sidan, adoptivbarnet får samma arvsrätt som adoptantens barn i äktenskap.

För det fall att ett underårigt adoptivbarn enligt den lag som enligt de föreslagna reglerna skall tillämpas inte ärver adoptanten har utredningen föreslagit en föreskrift om att skäligt bidrag till barnets underhåll skall utgå av behållningen i adoptantens dödsbo före arvs- och testamentslotter. Också enligt de lagvalsregler som jag förordar kan det undantagsvis inträffa att adoptivbarnet inte får ärva adoptanten. Så kan dock bli fallet endast när utländsk lag är arvsstatut och adoptionen inte har ägt rum i Sverige. Det föreligger i sådana fall typiskt sett inte så stark anknytning till Sverige att barnet bör ha en ovillkorlig rätt till underhållsbidrag. I fall då utländsk medborgare med hemvist utomlands efterlämnar underårigt adoptivbarn som inte har hemvist i Sverige men den avlidne hade egendom här, skulle det kunna leda till egendomliga och t. o. m. stötande resultat om adoptivbarnet hade en ovillkorlig rätt till underhållsbidrag ur denna del av kvarlåtenskapen. En underhållsregel av detta slag är givetvis mer motiverad i fall då barnet har hemvist i Sverige och framför allt då även adoptanten hade hemvist här och under livstiden var underhållsskyldig mot barnet. Jag anser det emellertid tillräckligt att det för fall av den arten liksom också för de övriga situationer som omfattas av bestämmelsen i utredningsförslaget finns en möjlighet att på grundval av en skälighetsprövning tillerkänna barnet underhållsbidrag ur den i Sverige efterlämnade egendomen. Till frågan om den närmare utformningen av en bestämmelse i ämnet återkommer jag i specialmotiveringen.

I fråga om andra rättsförhållanden än de hittills behandlade — vårdnad, förmyndarskap, underhåll och arv — anser jag i likhet med utredningen, att några bestämmelser om rättsverkningarna av adoption i internationella förhållanden inte bör meddelas. Om en utländsk adoption enligt de regler som här föreslås skall gälla i Sverige och fråga uppkommer om dess verkan i ett rättsförhållande som enligt våra internationellrättsliga regler bedöms enligt svensk lag, är det tydligt att vad som sägs om adoptivförhållande i den svenska lagens bestämmelser i ämnet skall tillämpas. I allmänhet innebär detta att adoptivbarnet likställs med adoptantens eget barn. Så blir t. ex. fallet vid tillämpning av bestämmelserna om arvs- och gåvobeskattning. Också när ett

familjeband beaktas i praxis, som t. ex. vid tillämpning av medborgarskaps- och utlänningslagstiftningen, bör en utländsk adoption som skall gälla i Sverige som regel få samma verkan som en svensk adoption. I sådana fall finns dock utrymme för en mera nyanserad bedömning av familjeanknytningens styrka i det enskilda fallet. Finns anledning antaga, att adoptionen har kommit till stånd huvudsakligen för att den adopterade skall få en gynnsammare behandling i just det ärende som är i fråga, bör detta kunna beaktas, även om förhållandena inte är sådana att adoptionen kan fränkännas giltighet som stridande mot svensk ordre public.

Om utländsk lag är tillämplig på rättsförhållandet i fråga, får med hänsyn till rättsförhållandets natur och den främmande lagens innehåll avgöras, i vad mån de här föreslagna reglerna om rättsverkningar av adoption i fråga om vårdnad, förmynderskap och underhåll kan tillämpas analogiskt och rättsförhållandet sålunda bedömas enligt reglerna om barn i äktenskap i den främmande lagen. Omständigheterna kan här vara mycket växlande och några generella regler kan därför inte uppställas.

6.9 Hävande av adoption

I fråga om hävande av adoption innehåller 1904 års lag bestämmelser dels för det fallet att adoptanten är utländsk medborgare och ansöker om hävande av adoptionen vid svensk domstol, dels för det fallet att adoptanten är svensk medborgare och fråga är om hävande utomlands. I det förra hänseendet gäller att adoptivförhållandet inte får hävas här i riket, om inte hävandet blir gällande i den stat som adoptanten tillhör. När adoptanten är svensk medborgare, får adoptivförhållandet inte hävas utomlands med verkan här i riket, om inte Kungl. Maj:t medgett det med avseende på viss stat eller för bestämt fall.

Även utredningsförslaget innehåller vissa bestämmelser om hävande. Dels anges i vilka fall ansökan om hävande av adoption får tas upp av svensk domstol, dels föreskrivs att sådan ansökan prövas enligt svensk lag. Förslaget innehåller däremot inte några bestämmelser om verkan av utländskt beslut om hävande av adoption.

Som jag förut anfört har genom lagen (1970: 840) om ändring i föräldrabalken möjligheterna att häva adoption slopats i svensk rätt med verkan fr. o. m. den 1 januari 1971. Det är därför inte möjligt att genomföra utredningsförslaget, som föreskriver tillämpning av svensk lag på ansökan om hävande. I en bilaga till departementspromemorian med förslag till ändringar i adoptionslagstiftningen anfördes, att ifall föräldrabalken inte tillåter hävande av adoption, det inte finns tillräckliga skäl att över huvud taget reglera frågan i en ny lagstiftning om in-

ternationella rättsförhållanden rörande adoption. Detta förslag har fått odelat bifall under remissbehandlingen.

För egen del vill jag framhålla, att alla adoptivbarn bör i princip likställas i fråga om möjligheterna att häva adoption. Har adoption skett i Sverige, bör sålunda adoptivförhållandet inte kunna hävas av svensk domstol, och detta bör gälla även om adoptant eller adoptivbarn är utländsk medborgare eller har hemvist utomlands. Men inte heller när adoptionen har skett utomlands finns det som regel anledning att göra avsteg från den svenska rättens ståndpunkt att adoption inte kan hävas. Att svensk domstol i fråga om möjligheterna till hävande tillämpar svensk lag stämmer med vad som gäller redan nu och torde inte strida mot vad som i allmänhet tillämpas i andra länder. I det sammanhanget kan erinras om att Haagkonventionen om adoption föreskriver tillämpning av domstolslandets lag vid hävande av adoptivförhållande.

I enlighet med nu angivna synpunkter skulle som alternativ till utredningsförslaget kunna övervägas en bestämmelse av innehåll att adoptivförhållande inte får hävas här i landet, även om adoptionen ägt rum med tillämpning av främmande lag. Emellertid måste vår regel om att adoption inte kan hävas ses mot bakgrund av den svenska starka adoptionsformen. I utländsk rätt finns former av adoption som både med hänsyn till att de kan hävas och i andra hänscenden har svaga rättsverkningar. Uppkommer fråga om hävande av en adoption som ägt rum med tillämpning av sådan lag — och som sålunda tillkommit under helt andra förutsättningar än de adoptioner för vilka den svenska regleringen är avsedd — synes man inte böra helt utesluta möjligheten för svensk domstol att häva adoptivförhållandet med tillämpning av utländsk lag, om detta skulle leda till ett i sak lämpligt resultat. Genomförs den här i övrigt föreslagna regleringen av den internationella adoptionsrätten, torde man kunna utgå från att domstolarna normalt kommer att tillämpa svensk rätt också utan särskild lagbestämmelse i ämnet och sålunda vägra att häva adoption i internationella rättsförhållanden. Med hänsyn härtill och till att frågor om hävande av adoption som skett enligt utländsk lag torde aktualiseras ytterst sällan, ansluter jag mig till den i promemorian uttalade uppfattningen, att det inte finns tillräckliga skäl att över huvud taget reglera frågan i den nu aktuella lagstiftningen.

Fråga kan uppkomma om verkan av ett beslut om hävande av adoption som meddelats i främmande stat. Förhållandena kan här vara mycket växlande. Beslutet kan ha meddelats i en främmande stat, där såväl adoptanten som adoptivbarnet var medborgare och hade hemvist, och kan komma att åberopas i Sverige först sedan lång tid förflutit och alla berörda hunnit inrätta sig efter beslutet. Det kan då inte komma i fråga att vi i Sverige skulle vägra att godtaga beslutets rättsverkningar. Å andra sidan kan det möjligen inträffa, att efter en adoption här i riket adoptanten tar hemvist i främmande stat och där utverkar hävande av

adoptionen. Ett sådant beslut kan som regel inte godtagas i Sverige. Frågan i vilka fall ett utländskt beslut om hävande av adoption kan och bör tilläggas verkan här i landet och vilka rättsverkningar som beslutet i så fall skall ha får avgöras i rättstillämpningen och därvid bedömas enligt de grunder som i allmänhet gäller om verkan i Sverige av utländska beslut i statusfrågor.

Det bör tilläggas, att om Sverige i framtiden tillträder Haagkonventionen om adoption, vissa frågor om ogiltigförklaring av adoptionsbeslut liksom frågan om verkan av utländska beslut om hävande av adoption måste regleras. En sådan reglering får emellertid i så fall antagas komma att avse endast fall som omfattas av konventionen.

Som jag förut har anfört finns i 1931 års nordiska konvention och 1931 års förordning bestämmelser om hävande av adoption. Enligt dessa bestämmelser skall ansökan om hävande av adoption som har ägt rum i nordisk stat och avser nordiska medborgare, tas upp i den stat där adoptanten har hemvist eller, om han inte har hemvist i nordisk stat, den stat där adoptivbarnet har hemvist. Vid prövning av ansökningsen tillämpas i varje stat där gällande lag. Beslut om hävande av adoption, som i konventionsfall meddelats i fördragsslutande stat, gäller i övriga stater utan särskild stadfästelse och utan prövning av avgörandets riktighet eller av dess förutsättningar med hänsyn till hemvist eller medborgarskap i den ena eller andra av de fördragsslutande staterna.

Från övriga nordiska länders sida har uttryckts önskemål om att bestämmelserna om hävande av adoption i 1931 års konvention behålls oförändrade. Sedan möjligheterna att häva adoption har helt slopats i svensk rätt, innebär bestämmelserna i sin nuvarande utformning, å ena sidan att adoption inte kan hävas i Sverige i internordiska förhållanden, men å andra sidan att beslut om hävande som i konventionsfall har meddelats i annan nordisk stat blir gällande i Sverige. I sak finner jag en sådan ordning godtagbar. Frågan torde f. ö. inte ha någon nämnvärd praktisk betydelse. Jag anser det därför inte vara nödvändigt att man från svensk sida nu påkallar någon ändring i 1931 års nordiska konvention. Frågan kan tas upp för den händelse en mera allmän översyn av konventionen kommer till stånd.

6.10 Övriga frågor

Utredningen föreslår, att Kungl. Maj:t bemyndigas att meddela närmare bestämmelser om den utredning som skall äga rum i ärenden enligt den nya lagen. Något omedelbart praktiskt behov av föreskrifter i ämnet från Kungl. Maj:ts sida torde visserligen inte föreligga. I den mån sådant behov ger sig till känna torde det f. ö. i allmänhet röra sig endast om rent administrativa föreskrifter, som Kungl. Maj:t kan meddela utan särskilt bemyndigande. Emellertid finns i 20 kap. 6 § föräldrabalken vissa bestämmelser om att domstol i ärende om antagande av

adoptivbarn skall höra barnavårdsnämnderna i olika orter till vilka parterna har anknytning. I ärenden där parterna eller någon av dem saknar anknytning till Sverige kan bestämmelserna inte alltid tillämpas enligt sin ordalydelse. I praxis har yttrande från barnavårdsnämnd ansetts kunna ersättas med annan i sak likvärdig utredning. Skulle det finnas lämpligt att närmare reglera vilken utredning som bör ersätta det i 20 kap. 6 § föreskrivna hörandet av barnavårdsnämnd bör föreskrifter därom kunna meddelas av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer. Det förutsätter emellertid ett bemyndigande i lag. Jag förordar därför, att en bestämmelse av det innehåll utredningen har föreslagit tas upp i den nya lagen.

I likhet med utredningen anser jag, att den nya lagen bör innehålla en bestämmelse om att beslut om adoption som meddelats i främmande stat inte skall gälla i Sverige, om detta skulle vara uppenbart oförenligt med grunderna för rättsordningen här i landet.

Utredningen har vidare föreslagit en bestämmelse av innehåll att Kungl. Maj:t efter avtal med främmande stat kan föreskriva avvikelser från de bestämmelser som meddelats i lagen. Som utredningen framhåller krävs enligt 12 § regeringsformen riksdagens medverkan till avtal med främmande makt i frågor som behandlas i den föreslagna lagen. Under sådana förhållanden synes det inte möta betänkligheter att Kungl. Maj:t bemyndigas att meddela de föreskrifter som påkallas av bestämmelserna i ett sådant avtal. I fråga om förhållandet till de nordiska staterna finns en bestämmelse liknande den föreslagna i 7 kap. 5 § 1904 års lag. Som jag strax skall återkomma till anser jag att hänvisningen till adoption i nämnda lagrum bör utgå, när bestämmelser om internationella rättsförhållanden rörande adoption tas upp i en särskild lag. Ett bemyndigande för Kungl. Maj:t av den art som nu är i fråga får därför praktisk betydelse, om de internordiska bestämmelserna om adoption i 1931 års konvention ändras. Detsamma gäller om Sverige tillträder Haagkonventionen om adoption. Jag biträder därför utredningens förslag i sak. Till frågan om den redaktionella utformningen av bestämmelsen återkommer jag i specialmotiveringen.

6.11 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser m. m.

Den nya lagstiftningen bör träda i kraft den 1 januari 1972. Som utredningen har förordat bör för övergångsförhållanden föreskrivas, dels att beslut om adoption, som meddelats i främmande stat före nya lagens ikraftträdande och var gällande här i riket enligt äldre bestämmelser, alltjämt skall gälla, dels att i fråga om rätt till arv i adoptivförhållande äldre bestämmelser skall gälla, om arvlåtaren avlidit före ikraftträdandet.

Som framgår av vad jag förut har anfört föreslår jag att de nya bestämmelserna tas upp i en särskild lag om internationella rättsförhållanden rörande adoption och att 6 kap. 1904 års lag samtidigt upphävs.

I motsats till utredningen anser jag att hänvisningar till "adoption" i rubriken till 1904 års lag och i fullmaktsbestämmelsen i 7 kap. 5 § första stycket samma lag bör utgå. Det torde utan att särskild föreskrift meddelas vara uppenbart, att denna lagändring inte inverkar på giltigheten av föreskrifter om internationella rättsförhållanden rörande adoption som Kungl. Maj:t har meddelat före ändringens ikraftträdande med stöd av äldre lag. Sålunda kommer den internordiska regleringen i 1931 års förordning att bestå utan hinder av att de fullmaktsbestämmelser på vilka den vilar har utgått ur 1904 års lag.

Det bör i detta sammanhang anmärkas, att också den internordiska regleringen av arvsrättsliga frågor i konventionen den 19 november 1934 om arv, testamente och boutredning och därtill anslutande lagar gäller i de fall som där behandlas i stället för de här föreslagna bestämmelserna om arvsrätt i adoptivförhållanden.

6.12 Upprättade lagförslag

I enlighet med det anförda har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

- 1) lag om internationella rättsförhållanden rörande adoption,
- 2) lag om ändring i lagen (1904: 26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption.

Förslagen torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 2*.¹

Rörande de enskilda bestämmelserna i lagförslagen vill jag ytterligare anföra följande.

6.13 Specialmotivering

6.13.1 Förslaget till lag om internationella rättsförhållanden rörande adoption.

Den av utredningen föreslagna lagrubriken har i departementsförslaget underkastats en mindre redaktionell jämkning.

1 §

Denna paragraf, som motsvarar 1 § i utredningsförslaget, innehåller föreskrift om svensk domstols behörighet.

I enlighet med de överväganden som jag har gjort i det föregående (6.5) föreskrivs i paragrafen, att ansökan om adoption upptages av svensk domstol, om den eller de sökande är svenska medborgare eller har hemvist här i riket eller om Kungl. Maj:t har medgett att ansökningen prövas.

¹ Bilagan har uteslutits här såvitt gäller det under 2 angivna författningsförslaget. I denna del är bilagan likalydande med den bilaga som är fogad vid propositionen.

De jämkningar av paragrafens lydelse som har skett i förhållande till 1 § utredningsförslaget är av uteslutande redaktionell natur.

Det bör påpekas, att i familjerättskommitténs betänkande om internationell äktenskaps- och arvsrätt föreslås bestämmelser om innebörden av begreppet "hemvist" i dithörande sammanhang. Prövningen av kommitténs förslag i den delen bör inte föregripas. Jag har därför ansett att några motsvarande bestämmelser inte f. n. bör införas i den nu förevarande lagen. När uttrycket hemvist används i denna paragraf och på andra ställen i lagen avses det internationellrättsliga hemvistbegrepp som har utbildats i rättspraxis och vars närmare innebörd torde kunna variera i olika rättsliga sammanhang. Om makar gör ansökan om adoption förutsätts att båda uppfyller kravet på svenskt medborgarskap eller hemvist i Sverige.

2 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om tillämplig lag i ärenden angående ansökan om adoption. Den motsvarar 2 § i utredningens förslag.

Rörande de allmänna överväganden som ligger till grund för bestämmelserna i förevarande paragraf hänvisar jag till den allmänna motivering (6.6). I sak överensstämmer den reglering av lagvalsfrågan som jag förordar med vad utredningen har föreslagit. I redaktionellt hänseende bör emellertid 2 § utredningsförslaget jämkas i förtydligande syfte.

I enlighet med det anförda föreskrivs i förevarande paragraf i departementsförslaget, att ansökan om adoption prövas enligt svensk lag (*första stycket*) samt att i fall då adoptionsansökan avser barn under aderton år, det skall särskilt beaktas, huruvida sökande eller barnet genom medborgarskap eller hemvist eller på annat sätt har anknytning till främmande stat och det skulle medföra avsevärd olägenhet för barnet, om adoptionen inte blir gällande där (*andra stycket*).

Tänkbart är att utländsk medborgare med hemvist i Sverige vid svensk domstol ansöker om adoption av en vuxen person, som har medborgarskap och hemvist i det land där sökanden är medborgare, med det enda syftet att vederbörande skall få uppehålls- och arbetstillstånd i Sverige. Nödvändiga garantier mot missbruk av denna art ligger dock redan i den svenska rättens grundläggande regler om adoption. Enligt 4 kap. 6 § föräldrabalken får tillstånd till adoption ges bara om adoptionen finnes lända till gagn för barnet samt sökanden uppfostrat barnet eller vill uppfostra det eller om det i övrigt finns särskild anledning till adoptionen. Uppenbart är att enbart ett önskemål om uppehålls- eller arbetstillstånd inte kan utgöra anledning till adoption enligt svensk lag.

Frågan huruvida adoptionen blir gällande i viss främmande stat behöver utredas endast om det med hänsyn till barnets eller sökandes anknytning till denna stat kan vara av betydelse för barnet huruvida adop-

tionen blir gällande i den staten. Finner domstolen vid bedömning av omständigheterna i ärendet att utredning i denna fråga är av betydelse med avseende på viss stat, kan domstolen begära biträde av utrikesdepartementets rättsavdelning.

I första hand är det barnets eller sökandes anknytning genom medborgarskap eller hemvist i främmande stat som bör beaktas i detta sammanhang. Undantagsvis kan det dock tänkas att t. ex. adoptionsökanden på annat sätt har så stark anknytning till annan stat att det kan antas bli av stor betydelse för barnet huruvida adoptionen blir gällande där. Så kan vara fallet om det redan i adoptionsärendet står klart att sökanden avser att i en nära framtid ta hemvist i viss främmande stat — han har t. ex. överfört sina tillgångar dit och förklarat det vara sin avsikt att emigrera till den staten. Med tanke på fall av denna och liknande art talas i paragrafens andra stycke om att barnet eller sökande "på annat sätt" har anknytning till främmande stat.

De ändringar i adoptionslagstiftningen som gjorts genom lagen (1970: 840) om ändring i föräldrabalken innebär bl. a., att adoptivbarn kan adopteras på nytt, varvid i allmänhet all verkan av den tidigare adoptionen upphör, såvitt angår förhållandet mellan adoptivbarnet samt adoptanten och dennes släktingar. Hinder föreligger inte mot att den som adopterats utomlands genom beslut som är gällande i Sverige (jfr 3 § departementsförslaget) här i landet adopteras på nytt med tillämpning av de nya svenska bestämmelserna. En förutsättning är dock givetvis att svensk domstol är behörig att pröva en sådan ansökan, vilket enligt 1 § departementsförslaget blir fallet när sökanden eller sökandena är svenska medborgare eller har hemvist i Sverige eller Kungl. Maj:t har medgett att ansökningen prövas här. Det kan emellertid i ett sådant fall medföra betydande olägenhet för adoptivbarnet, om den nya adoptionen inte blir gällande i den stat som meddelat det ursprungliga adoptionsbeslutet. En sådan omständighet skall beaktas enligt andra stycket i förevarande paragraf.

3 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om verkan här i landet av adoptionsbeslut som meddelats i främmande stat. Den motsvarar 3 § i utredningens förslag.

I fråga om grunderna för förevarande bestämmelser hänvisar jag till vad jag har anfört i den allmänna motiveringen (6.7). Som jag därvid har framhållit kan någon helt uttömmande reglering av frågan om verkan i Sverige av utländskt adoptionsbeslut inte ske och bör bestämmelserna ges en sådan utformning att detta förhållande kommer till uttryck på lämpligt sätt. 3 § första stycket utredningsförslaget bör i detta syfte underkastas en redaktionell jämkning.

I enlighet med det anförda föreskrivs i *första stycket* av förevarande

paragraf i departementsförslaget, att beslut om adoption som meddelats i främmande stat gäller här i riket, om den eller de sökande var medborgare eller hade hemvist i den främmande staten när beslutet meddelades samt, i fall då adoptivbarnet var svensk medborgare eller hade hemvist i Sverige, adoptionen godkänts av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer. Enligt *andra stycket* kan Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer även i annat fall på ansökan förordna, att utomlands meddelat beslut om adoption skall gälla här i riket.

I motsats till motsvarande bestämmelse i utredningsförslaget anger första stycket i förevarande paragraf av departementsförslaget inte Kungl. Maj:ts godkännande av det utländska beslutet som något oefftergivligt krav för beslutets giltighet i Sverige i fall då den adopterade var svensk medborgare eller hade hemvist i Sverige. Med den utformning bestämmelserna här har fått framgår något tydligare än i utredningsförslaget att regleringen inte är uttömmande och att utländskt adoptionsbeslut i och för sig kan tillerkännas verkan i Sverige också i andra fall än dem som anges i paragrafen.

Godkännande enligt första stycket torde i allmänhet böra meddelas på grundval av en endast formell prövning i fall då adoptivbarnet vid tiden för beslutet uppnått myndig ålder. En saklig prövning bör däremot ske i fall då barnet var minderårigt och särskilt givetvis om det varit fråga om ett så litet barn att det inte kunnat höras i ärendet. Å andra sidan torde det knappast i något fall finnas anledning att vägra godkännande om barnet när ansökan om godkännande görs uppnått vuxen ålder och själv har gjort ansökningen eller biträtt denna. Prövningen bör nämligen ske uteslutande utifrån synpunkten av adoptivbarnets bästa, under det att rent rättsliga synpunkter, som t. ex. huruvida förutsättningar för adoption varit uppfyllda enligt svensk lag, i princip inte bör inverka på bedömningen. Av 6 § departementsförslaget följer dock att godkännande inte skall lämnas om det skulle strida mot svensk ordre public att adoptionsbeslutet tilläggs giltighet i Sverige. Till frågan om när detta kan vara fallet återkommer jag i motiveringen till nämnda paragraf.

Bestämmelserna blir som utredningen har påpekat tillämpliga endast när fråga är om ett institut som kan jämföras med en svensk adoption. För att så skall anses vara fallet behöver inte krävas, att rättsverkningarna av det utländska beslutet i den stat där det meddelats är desamma som verkningarna i Sverige av ett svenskt adoptionsbeslut. Men det måste vara fråga om en situation som karakteriseras av att adoptanten har varaktigt upptagit den adopterade som sitt barn. Frågan vad som i övrigt bör krävas får överlämnas åt rättstillämpningen.

Som utredningen anfört bör ett utländskt adoptionsbeslut som tillerkänns giltighet i Sverige få rättsverkningar från den tidpunkt som i detta

hänseende är avgörande enligt lagen i den stat där beslutet har meddelats.

Godkännande av utländskt adoptionsbeslut enligt första eller andra stycket av förevarande paragraf bör som hittills kunna lämnas även efter det att adoptanten avlidit. Mera tveksamt är, huruvida sådant godkännande kan lämnas också efter det att såväl adoptanten som adoptivbarnet avlidit. Något bestämt uttalande kan inte göras i den frågan som får avgöras under hänsynstagande till omständigheterna i de enskilda fallen.

4 §

I denna paragraf meddelas dels i första stycket vissa särskilda bestämmelser om verkan av utländskt adoptionsbeslut i fråga om vårdnad, förmynderskap och underhåll, dels i andra och tredje styckena regler om tillämplig lag i fråga om arvsrätt i adoptivförhållanden. Paragrafen motsvarar 4 och 5 §§ i utredningsförslaget.

Första stycket

I enlighet med vad jag har anfört i den allmänna motiveringen (6.8) föreskrivs i första stycket av förevarande paragraf i departementsförslaget, att när beslut om adoption som meddelats i främmande stat skall gälla i Sverige, adoptivbarnet anses som adoptantens barn i äktenskap i fråga om vårdnad, förmynderskap och underhåll.

De jämkningar som företagits i bestämmelsens lydelse enligt utredningsförslaget är av enbart redaktionell natur.

Bestämmelsen innebär att adoptivbarnet i angivna hänseenden blir helt jämställt med adoptantens barn i äktenskap. Att jämställdheten uttryckligen angetts avse barn i *äktenskap* sammanhänger med att i åtskilliga nationella rättssystem olika regler gäller i berörda avseenden i fråga om barn i och utom äktenskap.

Bestämmelsen utgör inte någon lagvalsregel. Vilket lands lag som skall tillämpas vid svensk domstols prövning av frågor om vårdnad, förmynderskap eller underhåll blir beroende av vad som följer av svensk rätts allmänna internationell-privaträttsliga regler i dessa hänseenden för barn i äktenskap.

När i paragrafen talas om underhåll avses inte endast adoptivbarnets rätt till underhållsbidrag av adoptant resp. biologiska föräldrar utan också barnets skyldighet att självt utge underhållsbidrag till medlemmar av adoptantens släkt resp. den biologiska släkten.

Andra och tredje styckena

I enlighet med vad jag har anfört i den allmänna motiveringen (6.8) föreskrivs i *andra stycket första punkten* av förevarande paragraf i departementsförslaget, att i fråga om arvsrätt i adoptivförhållanden gäller

vad som i allmänhet är föreskrivet om tillämplig lag beträffande rätten till arv, oavsett vilken lag som tillämpats vid adoptionen. Enligt *andra stycket andra punkten* anses dock adoptivbarn alltid som adoptantens barn i äktenskap, om adoptionen ägt rum i Sverige. I paragrafens *tredje stycke* föreskrivs att i fall då underårigt adoptivbarn inte har arvsrätt efter adoptanten kan efter vad som finnes skäligt bestämmas att bidrag till barnets underhåll skall utgå av behållningen i adoptantens dödsbo.

De avvikelser i förhållande till motsvarande bestämmelse i 5 § utredningsförslaget som föreligger med avseende på utformningen av *andra stycket första punkten* är av redaktionell natur och utan saklig betydelse.

Föreskriften i *andra stycket andra punkten* innebär att frågan om adoptivbarnets rätt till arv efter adoptanten och medlemmar av dennes släkt liksom barnets rätt till arv efter medlemmar av dess biologiska släkt vid tillämpning av det allmänna arvsstatutet skall bedömas som om adoptivbarnet varit adoptantens biologiska barn i äktenskap och att motsvarande gäller när fråga uppkommer om rätt till arv efter adoptivbarnet.

Om det allmänna arvsstatutet skall tillämpas och detta är utländsk lag som har olika adoptionsformer samt adoptionen ägt rum i annan stat än den vars lag utgör arvsstatut, kan tvekan uppkomma huruvida arvsrättsreglerna för den ena eller andra av de olika adoptionsformerna bör tillämpas. Förhållandena kan emellertid här vara mycket skiftande och det lär inte vara möjligt att ge ett entydigt svar med giltighet för alla tänkbara situationer. Frågan får avgöras i rättstillämpningen under hänsynstagande till omständigheterna i det enskilda fallet och med beaktande av allmänna internationell-privaträttsliga grundsatsar.

Den skälighetsprövning i underhållsfrågan som skall äga rum enligt *tredje stycket* avser till en början frågan huruvida parterna i adoptivförhållandet över huvud taget har en så nära anknytning till Sverige att det kan anses föreligga skäl att med tillämpning av grunderna för underhållsbidragsbestämmelserna i 8 kap. ärvdabalken tillerkänna adoptivbarnet underhållsbidrag ur adoptantens kvarlåtenskap i Sverige. Besvaras den frågan jakande, blir även frågan om bidragets storlek beroende av en skälighetsprövning, som får grundas på barnets ekonomiska situation och levnadsförhållanden samt dödsboets ställning med hänsyn tagen även till övriga intressenter, främst andra barn som stod den avlidne lika nära.

5 §

I enlighet med vad jag har anfört i den allmänna motiveringen (6.10) föreskrivs i denna paragraf, som motsvarar 7 § i utredningsförslaget, att Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer kan

meddela föreskrifter om den utredning som skall äga rum i ärende som avses i den nya lagen. Bestämmelsen ger Kungl. Maj:t rätt att föreskriva avvikelser från föräldrabalkens regler om utredningen, när dessa rör frågor av enbart processuell natur. Självfallet kan Kungl. Maj:t inte på gund av bestämmelsen dispensera från materiella adoptionsregler, exempelvis föreskrifterna om samtycke till adoption i 4 kap. föräldrabalken.

6 §

I förevarande paragraf har tagits upp bestämmelse av innebörd att utländskt adoptionsbeslut inte får tilläggas giltighet i Sverige, om detta skulle vara uppenbart oförenligt med grunderna för rättsordningen här i riket. Bestämmelserna har i sak sin motsvarighet i 8 § utredningsförslaget. Frågan under vilka förutsättningar en ordre public-klausul av detta slag bör tillämpas kan inte besvaras generellt utan får i varje särskilt fall avgöras av berörda myndigheter under hänsynstagande till samtliga föreliggande omständigheter. Som ett exempel på när bestämmelsen kan bli tillämplig vill jag anföra det fallet att adoptionen framstår som en skenhandling. En adoption som inte syftar till att upprätta en verklig familjeanknytning mellan adoptanten och den adopterade torde utan vidare kunna betecknas som stridande mot svensk rättsuppfattning. I rättspraxis har redan tidigt en adoption, som huvudsakligen tillkommit för att bereda adoptivbarnet rätt till adoptantens släktnamn, ansetts inte böra komma till stånd mot önskan hos annan bärare av namnet (se NJA 1920 s. 449). Det skulle kunna tänkas att utländsk medborgare med hemvist i Sverige i sitt hemland adopterade en vuxen person uteslutande i tanke att därmed underlätta för honom att få uppehålls- och arbetstillstånd i Sverige och på längre sikt svenskt medborgarskap. Har den utländska adoptionen på detta sätt karaktären av skentransaktion, bör adoptionen inte tilläggas giltighet här i landet.

7 §

Paragrafen innehåller bestämmelse om bemyndigande för Kungl. Maj:t att med avvikelse från bestämmelserna i den nya lagen meddela de föreskrifter som påkallas av Sveriges avtal med främmande stat.

Enligt 9 § utredningsförslaget kan Kungl. Maj:t efter avtal med främmande stat föreskriva avvikelser från bestämmelserna i den föreslagna lagen. Som utredningen har uttalat är inte avsikten att Kungl. Maj:t skall få bemyndigande att utan riksdagens medverkan ingå avtal med främmande stat angående frågor som berörs av den nya lagen. Vad som avses är endast, att om riksdagen enligt 12 § regeringsformen har godkänt ett avtal med främmande stat på förevarande område, Kungl. Maj:t skall kunna utan riksdagens medverkan meddela de bestämmelser i svensk lagstiftning som är nödvändiga för att Sveriges för-

pliktelse enligt avtalet skall bli uppfyllda. Bestämmelsen bör ges en utformning som på ett tydligare sätt än i utredningsförslaget återspeglar detta förhållande.

I enlighet med det anförda och i överensstämmelse med vad jag har anført i den allmänna motiveringen föreskrivs i förevarande paragraf i departementsförslaget, att i den mån det påkallas till uppfyllande av Sveriges förpliktelser enligt avtal med främmande stat, Kungl. Maj:t kan meddela föreskrifter som avviker från bestämmelserna i den nya lagen.

Utöver vad jag har anført i det föregående torde bestämmelsen inte kräva någon kommentar.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser m. m.

I enlighet med vad jag har anført i den allmänna motiveringen (6.11) har ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna till den nya lagen — med vissa redaktionella avvikelser — utformats i överensstämmelse med motsvarande föreskrifter i utredningsförslaget.

Den bestämmelse som här meddelas om giltigheten av utländsk adoption innebär, att om en sådan adoption var gällande i Sverige vid nya lagens ikraftträdande, det inte krävs något godkännande av Kungl. Maj:t enligt den nya lagen. I fråga om adoptioner som vid den tidpunkten inte ansågs äga giltighet här blir de nya reglerna i sin helhet tillämpliga.

Övriga hithörande bestämmelser torde inte kräva några kommentarer.

6.13.2 Förslaget till lag om ändring i 1904 års lag

I fråga om grunderna för och den närmare innebörden av det förslag till följdändringar i 1904 års lag som jag förordar hänvisar jag till vad jag har anført i den allmänna motiveringen (6.11). Förslaget kräver inte någon ytterligare kommentar.

7. Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande över förslagen till

- 1) lag om internationella rättsförhållanden rörande adoption,
- 2) lag om ändring i lagen (1904: 26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption

inhämtas genom utdrag av protokollet.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten

Bilaga 1

Utredningens förslag

Förslag till**Lag om internationellrättsliga förhållanden rörande adoption**

Härigenom förordnas som följer.

- 1 § Ansökan om adoption får upptagas av svensk domstol,
1. om den eller de sökande är svenska medborgare,
 2. om den eller de sökande har hemvist här i riket,
 3. om Konungen i annat fall medger att ansökan prövas här.

- 2 § Ansökan om adoption prövas enligt svensk lag.

När den som skall adopteras ej fyllt aderton år, skall beaktas, huruvida sökande eller barnet genom medborgarskap eller hemvist har sådan anknytning till främmande stat att det skulle lända till avsevärd olägenhet för barnet, om adoptionen ej blir gällande där.

- 3 § Beslut om adoption som meddelats i främmande stat skall även gälla här i riket, om den eller de sökande var medborgare eller hade hemvist i den främmande staten när beslutet meddelades. Om adoptivbarnet var svensk medborgare eller hade hemvist här i riket, förutsätts dock, att Konungen godkänner adoptionen.

Konungen äger förordna, att adoption även i annat fall skall gälla här i riket.

- 4 § När beslut om adoption som meddelats i främmande stat skall gälla här i riket, räknas adoptivbarnet som barn i äktenskap i fråga om vårdnad, förmynderskap och underhåll.

- 5 § I fråga om arvsrätt i adoptivförhållanden skall gälla vad som i allmänhet är föreskrivet om tillämplig lag beträffande rätten till arv, även om adoptionen ägt rum med tillämpning av annan lag. Adoptivbarnet och dess skyldemän skall dock ej härigenom gå förlustiga rätt till arv som var förutsatt vid adoptionen.

I fall då underårigt adoptivbarn ej får ärva adoptanten skall av behållningen i dennes dödsbo före arvs- och testamentslotter utgå skäligt bidrag till barnets underhåll.

- 6 § Ansökan om hävande av adoptivförhållande får upptagas av svensk domstol,

1. om adoptivbarnet har hemvist här i riket,
2. om adoptanten eller, när makar adopterat, båda har hemvist här i riket,
3. om adoptionsbeslutet meddelats av svensk domstol,
4. om Konungen i annat fall medger att ansökan prövas här.

Ansökningen prövas enligt svensk lag.

7 § Närmare bestämmelser om den utredning som skall äga rum i ärenden enligt denna lag meddelas av Konungen.

8 § Beslut om adoption som meddelats i främmande stat får ej tillämpas, om det skulle vara uppenbart oförenligt med grunderna för rättsordningen här i riket.

9 § Efter avtal med främmande stat äger Konungen föreskriva avvikelser från de bestämmelser som meddelas i denna lag.

1. Denna lag träder i kraft den

Genom nya lagen upphävs 6 kap. lagen den 8 juli 1904 (nr 26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption.

Nya lagen inverkar icke på giltigheten av föreskrifter som Konungen med stöd av äldre lag meddelat om internationella rättsförhållanden rörande adoption.

2. När beslut om adoption, som meddelats före nya lagens ikraftträdande, enligt äldre lag var gällande här i riket, skall beslutet alltjämt gälla.

3. Har arvlåtaren avlidit före nya lagens ikraftträdande, är 5 § nya lagen ej tillämplig.

Bilaga 2

Till lagrådet remitterade förslag

1 Förslag till**Lag om internationella rättsförhållanden rörande adoption**

Härigenom förordnas som följer.

1 § Ansökan om adoption upptages av svensk domstol, om den eller de sökande är svenska medborgare eller har hemvist här i riket eller om Konungen medgivit att ansökningen prövas.

2 § Ansökan om adoption prövas enligt svensk lag.

Avser ansökningen barn under aderton år, skall särskilt beaktas, huruvida sökande eller barnet genom medborgarskap eller hemvist eller på annat sätt har anknytning till främmande stat och det skulle medföra avsevärd olägenhet för barnet, om adoptionen ej blir gällande där.

3 § Beslut om adoption som meddelats i främmande stat gäller här i riket, om den eller de sökande var medborgare eller hade hemvist i den främmande staten när beslutet meddelades samt, i fall då adoptivbarnet var svensk medborgare eller hade hemvist i Sverige, adoptionen godkänts av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer kan även i annat fall på ansökan förordna, att utomlands meddelat beslut om adoption skall gälla här i riket.

4 § När beslut om adoption som meddelats i främmande stat skall gälla här i riket, anses adoptivbarnet som adoptantens barn i äktenskap i fråga om vårdnad, förmynderskap och underhåll.

I fråga om arvsrätt i adoptivförhållanden gäller vad som i allmänhet är föreskrivet om tillämplig lag beträffande rätten till arv, oavsett vilken lag som tillämpats vid adoptionen. Har denna ägt rum här i riket, anses dock adoptivbarnet alltid som adoptantens barn i äktenskap.

I fall då underårigt adoptivbarn ej har arvsrätt efter adoptanten kan efter vad som finnes skäligen bestämmas att bidrag till barnets underhåll skall utgå av behållningen i adoptantens dödsbo.

5 § Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer kan meddela föreskrifter om den utredning som skall äga rum i ärende som avses i denna lag.

6 § Beslut om adoption som meddelats i främmande stat får ej tilläggas giltighet i Sverige, om detta skulle vara uppenbart oförenligt med grunderna för rättsordningen här i riket.

7 § I den mån det påkallas till uppfyllande av Sveriges förpliktelser enligt avtal med främmande stat kan Konungen meddela föreskrifter som avviker från bestämmelserna i denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Beslut om adoption, som meddelats i främmande stat före ikraftträdandet och enligt äldre bestämmelser var gällande här i riket, gäller alltjämt.

I fråga om rätt till arv i adoptivförhållande gäller äldre bestämmelser, om arvlåtaren avlidit före ikraftträdandet.

Utdrag av protokoll, hållet i lagrådet den 14 april 1971.

Närvarande: justitierådet BRUNNBERG, regeringsrådet HJERN, justitierådet BERGSTEN, justitierådet GYLLENSVÄRD.

Enligt lagrådet den 14 april 1971 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitieärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 26 mars 1971, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets yttrande skulle inhämtas över upprättade förslag till *lag om internationella rättsförhållanden rörande adoption* och *lag om ändring i lagen (1904: 26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption*.

Förslagen, som finns bilagda detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av kanslirådet Staffan Vängby.

Lagrådet yttrade:

Enligt 4 § tredje stycket förslaget till lag om internationella rättsförhållanden rörande adoption skall efter en skälighetsbedömning kunna bestämmas, att bidrag till underårigt adoptivbarns underhåll skall utgå ur behållningen i adoptantens dödsbo, om barnet saknar arvsrätt efter adoptanten. Att detta skall gälla endast när adoptivbarnet är underårigt har inte motiverats. En motsvarande begränsning gällde tidigare enligt 8 kap. ärvdabalken i fråga om den rätt till underhållsbidrag ur kvarlåtenskap som regleras där. Balkens regler i detta avseende ändrades emellertid år 1969, och enligt den nuvarande lydelsen av nämnda kapitel i ärvdabalken kan underhållsbidrag som ur kvarlåtenskap utgår till barn avse även tid efter det barnet uppnått myndig ålder. Samma skäl som föranledde denna ändring i ärvdabalken talar för att något krav på att barnet skall vara underårigt ej uppställas i förevarande bestämmelse (se NJA II 1969 s. 578).

Ur protokollet:

Ingrid Hellström

Utdrag av protokollet över justitieärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet på Stockholms slott den 16 april 1971.

Närvarande: statsråden STRÄNG, ANDERSSON, HOLMQVIST, ASP-LING, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GEIJER, MYRDAL, WICKMAN, MOBERG, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, FELDT.

Statsrådet Lidbom anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter lagrådets yttrande över förslag till

- 1) lag om internationella rättsförhållanden rörande adoption,
- 2) lag om ändring i lagen (1904: 26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption.

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

Enligt 4 § tredje stycket i det remitterade förslaget till lag om internationella rättsförhållanden rörande adoption kan i fall då underårigt adoptivbarn inte har arvsrätt efter adoptanten efter vad som finnes skäligt bestämmas, att bidrag till barnets underhåll skall utgå av behållningen i adoptantens dödsbo. Lagrådet förordar, att något krav på att barnet skall vara underårigt inte uppställs i förevarande bestämmelse, och hänvisar till att motsvarande begränsning saknas i fråga om underhållsbidrag enligt 8 kap. ärvdabalken. Jag kan ansluta mig till vad lagrådet anför i detta hänseende. Bestämmelsen bör därför ändras i enlighet med lagrådets förslag. Med hänsyn till den skälighetsprövning som skall ske enligt bestämmelsen, torde endast i sällsynta undantagsfall underhållsbidrag komma att utgå för tid efter det att adoptivbarnet uppnått myndig ålder.

I övrigt bör vissa redaktionella jämkningar vidtas i det remitterade förslaget till lag om internationella rättsförhållanden rörande adoption.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att antaga de av lagrådet granskade förslagen med vidtagna ändringar. Hinder föreligger inte mot att ärendet behandlas först under riksdagens höstsession.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Regenten att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten

Innehållsförteckning

	Sid.
Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	3
Utdrag av statsrådsprotokollet den 26 mars 1971	5
1. Inledning	5
2. Gällande ordning m. m.	6
2.1 1904 års lag	6
2.2 1931 års förordning	7
2.3 Haagkonventionen m. m.	8
3. Utredningen	8
3.1 Allmänna synpunkter	8
3.2 Frågan om tillträde till Haagkonventionen	9
3.3 Svensk domstols behörighet	9
3.4 Tillämplig lag	10
3.5 Verkan av utländskt adoptionsbeslut	12
3.6 Rättsverkningar av adoption	13
3.7 Hävande av adoption	16
3.8 Övriga frågor	17
3.9 Övergångsbestämmelser	18
4. Departementspromemorian	18
5. Remissyttrandena	20
5.1 Allmänna synpunkter	20
5.2 Frågan om tillträde till Haagkonventionen	21
5.3 Svensk domstols behörighet	21
5.4 Tillämplig lag	21
5.5 Verkan av utländskt adoptionsbeslut	23
5.6 Rättsverkningar av adoption	23
5.7 Hävande av adoption	24
5.8 Övriga frågor och övergångsbestämmelser	24
6. Föredraganden	24
6.1 Allmänna synpunkter	24
6.2 Frågan om tillträde till Haagkonventionen	26
6.3 Lämpligheten av lagstiftning	27
6.4 Formerna för lagstiftningen	28
6.5 Svensk domstols behörighet	29
6.6 Tillämplig lag	29
6.7 Verkan av utländskt adoptionsbeslut	31
6.8 Rättsverkningar av adoption	34
6.9 Hävande av adoption	38
6.10 Övriga frågor	40
6.11 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser m. m.	41
6.12 Upprättade lagförslag	42

	Sid.
6.13 Specialmotivering	42
6.13.1 Förslaget till lag om internationella rättsförhållanden rörande adoption	42
6.13.2 Förslaget till lag om ändring i 1904 års lag	49
7. Hemställan	49
Bilaga 1: Utredningens lagförslag	51
Bilaga 2: De till lagrådet remitterade lagförslagen	53
Utdrag av lagrådets protokoll den 14 april 1971	55
Utdrag av statsrådsprotokollet den 16 april 1971	56